

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Diplomová práce

2022

Marie Sabina Lamačová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

**Jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte
předškolního věku**

Diplomová práce

Autor: Marie Sabina Lamačová

Studijní program: N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika

Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.

Hradec Králové

2022

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Marie Sabina Lamačová
Studium: P14K0064
Studijní program: N7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika
Studijní obor: Pedagogika předškolního věku
Název diplomové práce: **Role otce v rodině**
Název diplomové práce AJ: The role of the father in the family

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Smyslem práce je popsat současný stav poznání a realizovat vlastní výzkumné šetření zaměřené na sledování role otce v současné rodině s dítětem předškolního věku. Cílem je popsat a ověřit vazbu mezi vybranými vlastnostmi dítěte a diskrepancí mezi očekávanou a realizovanou náplní role otce. Výzkumný soubor bude tvořit nejméně 30 rodin s dítětem předškolního věku. Jako hlavní výzkumná metoda bude použit dotazník vlastní konstrukce (ověřen bude v rámci předvýzkumu na cca 5 rodinách). Získané údaje budou zpracovány standardními matematicko-statistickými postupy. V diskusi budou výsledky vztaženy k poznatkům uvedeným v první části práce.

Bude upřesněn v průběhu konzultací s vedoucí práce.

Zadávací pracoviště: Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.
Oponent: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

LAMAČOVÁ, Marie Sabina. *Jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte předškolního věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022, 82 s. Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte předškolního věku. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část poukazuje na historický vývoj role a významu otce v rodině a na naplňování vývojových potřeb dítěte. Následuje praktická část, což je stěžejní část diplomové práce, a má podobu výzkumného šetření, dotazníkového šetření, které je zaměřeno na vybrané otce z úplných rodin, kteří mají alespoň 1 dítě předškolního věku. Respondenti jsou vybráni technikou snowball. V závěru je poté uvedena diskuze získaných výsledků.

Klíčová slova: Otec, předškolní dítě, rodina, vývojové potřeby dětí.

Annotation

LAMAČOVÁ, Marie Sabina. *How the father meets the developmental needs of a child of pre-primary age*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022, 82 pp. Diploma dissertation.

The aim of Diploma Thesis is to discover, how the father is able to fulfil the development needs of his preschool children. The text is divided into theoretical and practical part. The theoretical part refers to the historical development role and importance of father and to fulfilling development needs of his preschool children. The practical part that is main part of Diploma Thesis and it's research – questionnaire, that is focused on selected fathers from completed families having at least one preschool kid. The responders are selected by snowball technique. In the end, there is the discussion of obtained results.

Keyword: Development needs of kid, family, father, preschool kid.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Janě Marii Havigerové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, cenné rady a připomínky. Děkuji také své rodině a přátelům za podporu během mého studia.

OBSAH

ÚVOD	10
1 HISTORICKÝ PŘEHLED O ROLI A VÝZNAMU OTCE	12
1.1 Význam otce v době prehistorické	13
1.2 Tradiční společnost, středověk a počátek změn	15
1.3 Vývoj ve 20. století	17
1.4 Současný stav – krize rodiny a krize otcovství	18
1.5 Komparace tradičního a současného modelu rolí	21
2 NAPLŇOVÁNÍ VÝVOJOVÝCH POTŘEB DĚTÍ	24
2.1 Základní typologie vývojových potřeb dítěte	24
2.1.1 Psychické potřeby	26
2.1.2 Biologické potřeby	27
2.1.3 Sociální potřeby	28
2.1.4 Potřeba být chtěné dítě	28
2.1.5 Potřeba vzájemné lásky rodičů	30
2.2 Úloha otce	31
2.2.1 Otec a význam jeho role	36
2.2.2 Bezpodmínečná láska	37
2.2.3 Otcovská pozornost	38
2.2.4 Důvěra otce	39
2.2.5 Profil dobrého otce	40
2.2.6 Chápající otec	41
2.3 Následky nenaplňování vývojových potřeb dětí	42
3 VÝZKUMNÁ ČÁST	44
3.1 Cíl, výzkumné otázky, metoda výzkumu, respondenti	44
3.2 Analýza a interpretace získaných dat	46
3.2.1 Potřeba „být chtěné a vítané“	46
3.2.2 Potřeba fyzického kontaktu	47
3.2.3 Potřeba získání informací a dovedností	49
3.2.4 Potřeba verbální opory	51
3.2.5 Potřeba vzájemné lásky rodičů	53
3.2.6 Potřeba společného trávení volného času	54

3.2.7	Potřeba respektu a pozornosti	57
3.2.8	Potřeba bezpečí	58
3.3	Diskuse	60
3.3.1	Limity výzkumu.....	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	66
SEZNAM PŘÍLOH	71

ÚVOD

Základní lidské potřeby jsou úzce provázány s existencí každého člověka, přičemž naplnění základních lidských potřeb hraje důležitou roli v období psychického a sociálního rozvoje a taktéž v období zrání. Potřeby vychází z věku, pohlaví, zdravotního stavu a taktéž z prostředí, ze kterého pochází. Potřeby dítěte jsou různé a v čase se zajisté mění a závisí na rychlosti vývoje dítěte, kdy v potaz je nutné brát jeho odchylky. Na první pohled by se mohlo zdát, že naplnit předpoklad pro šťastný a zdravý život dítěte je velmi jednoduché, avšak opak je pravdou.

Význam rodiny pro dítě je obrovský. Uspokojování potřeb dítěte patří mezi hlavní požadavky v oblasti péče o dítě. Optimální naplňování vývojových potřeb dítěte tak vede k vývoji zdravé osobnosti. V rámci této práce je pozornost zaměřena na charakteristiku role otce v rodině, kdy cílem je identifikovat, jak dokáže otec naplnit vývojové potřeby dítěte předškolního věku, přičemž pozornost je zaměřena na věk od 3 do 6 let, tzv. zlatý věk hry. Zkoumat dopad celkového otcova působení u dětí předškolního věku by bylo velmi náročné a konkrétní důsledky otcovi péče v tomto věku by byly úkolem pro značně zkušeného psychologa, který by již delší dobu pracoval s konkrétními dětmi a rodinami, a proto se tato práce ubírá jiným směrem. Od původně širokého tématu, které znělo Role otce v rodině, jsme se dostali k naplňování vývojových potřeb dítěte. Specifikujeme proto a zužujeme téma na to, jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte. Cílem práce tedy je: Zjistit jaké vývojové potřeby naplňují otcové u svých dětí v předškolním věku.

O preprimárním věku, a to včetně prenatálního života, je již všeobecně známo, že je obdobím, kdy dochází k položení zásadních základů života a které je tak i inkubační dobou pro různé pozitivní či negativní následky, které se během života mohou projevit. Proto je potřeba, aby otcové byli se svými dětmi v dostatečném kontaktu a nevznikal tak přílišný velký deficit ve stimulaci, který pak zapříčiňuje větší, či menší poškození osobnosti dítěte. Téma, které je zde analyzováno, je všeobecně aktuální, protože svého otce i matku má každý člověk a mnozí muži se otcí již stali, anebo teprve stanou.

Dle zkušeností a výzkumů Sedláčka (2010) existuje množství zraněných lidí, kterým jejich problémový vztah s otcem determinuje jejich duchovní i sociálně-společenský život dlouhé roky a to i v dospělosti, kdy se už sami stali rodiči a také v případech, kdy už jejich zraňující rodič nežije, nebo s ním vůbec nebyly v kontaktu a nepoznali ho. Poznamenání otcovským deficitem je možné najít ve všech věkových kategoriích, mnoha rodinách, společenstvech, skupinách i komunitách, kde se na prvotní příčiny velmi často zapomíná a nepřihlíží se k nim.

Lze konstatovat, že vychovat v současné společnosti citově zdravé dítě je stále pracnější úkol. Ztěžuje to jak stav školství, tak i všudypřítomné násilí, potažmo rozšíření drog ve společnosti apod. Právě proto je v této strohé realitě mimořádně důležitý aspekt výchovy: naplňování potřeby lásky, kterou v sobě dítě má (Capman, Campbell, 2002). A hlavní zodpovědnost v tom mají otec a matka, kteří jsou primárními osobami, k nimž si dítě tvoří citovou vazbu (Brisch, 2012). Vliv otce na dítě lze demonstrovat na jeho důsledcích, a to nejenom na bezprostředních příkladech, ale i u dalších generací (Novák, 2013). Následky tedy nejen v dospělosti, jasně poukazují na to, že je toto téma zásadní a není dobré ho opomíjet.

Text práce je rozdělen do dvou základních částí. Teoretická část prezentuje odborná východiska zkoumané problematiky, kdy je nutné zmínit se o historickém vývoji role otce a dále o naplňování vývojových potřeb dětí. Druhá část je praktická a má podobu výzkumného šetření – dotazníkového šetření, které proběhlo online, a zúčastnili se jej otcové z úplných rodin. Výzkumná část plynule navazuje na teoretickou část. Hlavním cílem dotazníkového šetření je identifikovat, jak otcové z úplných rodin dokáží naplňovat vývojové potřeby svých dětí. Výzkum taktéž poukazuje na to, jak ke svým dětem přistupují, jak se k nim chovají apod.

Všechny informace uvedené v této práci jsou čerpány z dostupné literatury a odborných zdrojů, jejichž seznam je uveden na konci tohoto textu a byl doplňován v průběhu konzultací.

1 HISTORICKÝ PŘEHLED O ROLI A VÝZNAMU OTCE

Role otce v rodině úzce souvisí se společenským vnímáním rolí a dále taktéž s problematikou genderu. Stejně jako ostatní sociální role, tak i role otce představuje komplex sociálního chování, které je v rámci určité pozice očekávané a je pro určitou sociální pozici společností přiděleno jakožto přiměřené (Palán, 2002). Rané dětství lze označit za období lidského života, ve kterém se na mateřské péči závislé dítě postupně mění v sociální bytost, která stále více připomíná již dospělého. Jedlička (2017) hovoří o tom, že v dobře fungující rodině matka funguje jako zdroj nepodmíněné lásky a pečujícího bezpečí, zatímco otec je zprostředkovatelem okolního světa a představitel řádu/pořádku. Zacharová a Čížková (2011) doplňují, že mnohdy otec představuje mnohem větší autoritu než matka.

Dle Velkého sociologického slovníku (Petrušek, Maříková a Vodáková, 1996) je role otce definována jako dominantní a uplatňující se v rámci rodiny, celém příbuzenství a taktéž i v analogických strukturách určitých společenských skupin, kde je s postavením otce, jeho autoritou a mocí spojen tzv. princip paternalismu. Archetyp otce je dle Jedličky (2017) personifikací principu ochrany, autority a vedení, přičemž mívá podobu vládce, moudrého starce, zákonodárce a krále. Matka naopak disponuje erótem, principem intimity, lásky a příbuzenství, přičemž otec je ztělesněním rozumu, rozvahy a bystrého úsudku. Autor dále uvádí, že otcovský archetyp v sobě promítá muže jakožto stvořitele světa, architekta, budovatele a stavitele. Otec tudíž omezuje, aby své děti dokázal udržet v bezpečí, a proto definuje hranice, určuje to, co je správné a to, co je nesprávné apod. Otcova láska je podmíněčná, avšak matčina láska je bezpodmínečná. Jistě si mnozí muži, otcové kladou otázku, co to znamená být dobrým otcem. Obtíže při hledání odpovědi na tuto zdánlivě lehkou otázku mají svoji spojitost v nemalých společenských proměnách, a to nejenom moderní doby (Navrátilová, 2013).

Mluvit o roli otce v rodině z kteréhokoliv hlediska je možné jen s přihlédnutím na historii minulých období. Dnešní situace není totiž východisková. Pozice otce se vyvíjela, procházela změnami a byla jimi podmíněná. Dnešek je tak rozsáhlou výslednicí přelomů a mezníků v minulosti. Důležitost poznání historických pozadí

umožňuje lépe porozumět kořenům problematiky, ale taktéž umožňuje se nechat nasměrovat při hledání a nacházení řešení. Hodnoty a tempo začátku třetího tisíciletí, které je završením ve zkoumání jednotlivých historických období, jsou náročnými požadavky a lehce se v nich můžeme ztratit. Je snaha také hledat základní principy na psychologické a sociální rovině otcovství, ve kterých se v posledních desetiletích a v porovnání s původním ideálem objevuje množství závažných problematických souvislostí. Ty mají rozličné stupně: od obtíží ve vnějším prostředí přes vztahové a osobnostní změny až po těžké psychopatologické poškození a skutečnosti. Jejich příčiny jsou detailněji zkoumány v doktorské práci Otcovstvo: Problém alebo výzva? (Sedláček, 2010).

1.1 Význam otce v době prehistorické

S odborným pohledem do rodinných záležitostí velmi dávných předků člověka se lze setkat s rolí otce velmi ojediněle, jelikož poznatky evoluční psychologie jsou totiž teprve z nedávné doby. I tento vhlad je však důležitý, protože tam kdysi všechno začínalo.

V průběhu evoluční historie lidstva ženy často dokázaly získat mnohem více zaopatření pro své potomky pomocí jednoho partnera než pomocí několika dočasných sexuálních partnerů. Muži zabezpečují své manželky a děti v rozsahu, který je u primátů bezprecedentní. U všech ostatních primátů samice musí spoléhat jen na své vlastní úsilí zajistit obživu, protože samci se o potravu se svými partnerkami nikdy nedělí. Naproti tomu muži zajišťují potravu, vytváří přístřeší a hájí teritorium. Muži chrání své děti. Učí je jak sportu, umění lovu i boje tak přátelství, vyjednávání, také postupu v hierarchii a strategii společenského ovlivňování. Předávají svůj status a rozvíjí potomka při utváření recipročních spojenectví v pozdějším životě. Je nepravděpodobné, že takový prospěch by měla žena zajištěný od dočasného partnera. Ne všichni potenciální manželé mohou přinést všechna zmíněná pozitiva, avšak v průběhu tisíce generací byly ženy obohaceny velmi významnými výhodami, když preferovaly muže, kteří byli schopní takto přispívat (Buss, 2016).

Význam otce pro potomky je dobře patrný dle Bakaláře (2002) i u opic. Např. z podrobnějšího studia života opic rhesus se ukázalo, že systém paternity má funkci ochrany mláďat proti dravcům (predátorům), zabraňuje, aby mláďata byla terčem agrese uvnitř skupiny, a zaručuje jim a jejich matkám privilegované postavení. Projevuje se otcovskou pozorností k mláďatům a ochotou hrát si s nimi.

V této souvislosti je nutné zmínit se taktéž o typech rodiny v historickém kontextu.

Matriarchát

V rámci prvotní pravěké pospolitosti byla žena uctívána jako matka, dárkyně života. Název je složen ze slov matka – latinsky mater a vládnout – řecky archein, tedy matriarchát lze chápat jako období určité vlády žen, podle které byl odvozován i původ dítěte. Možnou příčinou bylo, že se nevědělo, kdo je otec (Brtníková, 1991). Nebo lze matriarchát vidět jako éru, kdy bylo vyvyšováno krevní pouto a bezpodmínečná láska, což vyplývá z přeneseného symbolu matky jako země, která má všechny své děti stejně ráda. Láska tu není za odměnu, ale je to cíl štěstí. Vztahu matky a dítěte byla připisována až posvátná hodnota. Vražda matky byla považována za nejhorší možný zločin (Fromm, 1999). S jistými prvky matriarchátu se lze setkat dodnes.

Patriarchát

Patriarchát je období, které následovalo po matriarchátu. Název souvisí s nejstarším otcem – patriarchou, který stál v čele rodiny a byl hlavní autoritou v tehdejších velkých rodinách, kde byla značná natalita i mortalita dětí. Muži nesli zodpovědnost za rozkvět v rámci společnosti.

Egalitární rodina

Egalitární rodina je založena na rovnocenném postavení a uznání jak matky, tak otce, kteří se vzájemně doplňují a uplatňují svou specifickou roli a typ autority, přičemž žena je tak „osvobozena“ od požadavku stejného nároku na zaměstnání jako muž.

1.2 Tradiční společnost, středověk a počátek změn

V rámci tradiční, jinými slovy „neprůmyslové“ společnosti, dle Giddense (1999) lze hovořit o tzv. rodinách rozšířeného typu, což byly takové domácnosti, ve kterých nežil jenom manželský pár a jejich příbuzní, ale taktéž sloužící. Domácnost fungovala jako samostatná jednotka a veškeré věci si dokázala díky své soběstačnosti opatřit sama. V čele domácnosti se nacházel pán domu, jelikož tradiční společnost byla tzv. patriarchální a svým členům zajišťovala veškeré základní existenční potřeby, dokázala ji ochránit, probíhala zde socializace dětí a rodina plnila v neposlední řadě také sociální roli v podobě péče o staré a nemocné členy rodiny, přičemž řešila různé spory, které mezi jednotlivými členy domácnosti probíhaly. Ve středověku poté byla převzata samotná představa o otcovství z řecké mytologie, přičemž otcovská práva vycházela primárně z římského práva, kdy muži měli v rámci rodiny vedoucí postavení a museli zabezpečit obživu pro svoji rodinu. Postavení ženy v rodině bylo dané postavením jejího otce a následně manžela. Otcovství bylo v této době velmi vysoce ceněno, přičemž pokud dítě žilo bez otce, žilo v obrovské hanbě a na okraji společnosti.

Zatímco matka musela pečovat o děti, dle Sedláčka a Pleskové (2008) byl otec vnímán jako ten, kdo své dítě utváří a kdo je jeho tzv. přirozeným rodičem. Otec nesl totiž zodpovědnost za morální a taktéž za náboženské poučení svých dětí a ve své podstatě je připravoval taktéž na život mimo domov, potažmo na jejich povinnosti, které musely následně v dospělosti plnit. V rámci tehdejší společnosti tato úloha náležela otci, nikoliv matce, protože i matky potřebovaly ochranu ze strany mužů. Důraz, který byl kladen na roli otce v rodině, tak vycházel z přesvědčení o jeho racionálním chování/uvážování a schopnosti zvládat emoce. Až do přelomu 18. a 19. století se rodina tudíž řídila tzv. principem posvátné otcovské autority, avšak záhy na to došlo k oslabování role otce v rodině, což bylo způsobeno sociálními a kulturními proměnami v rámci průmyslové revoluce.

K nejdominantnějšímu období změn v oblasti role otce v rodině tak patří dle Sedláčka (2010) bezpochyby však novověk, který časově patří do přelomu 15. a 16. století. Je charakterizovaný nabouráním tradičních hodnot a pádem autorit

se změnilo i dominantní postavení muže ve smyslu patriarchy. Ze sociologického pohledu byli lidé pod jhem absolutistických vlád. Míra majetku se určovala podle vlastnictví půdy. Evropou procházelo mnoho armád, které byly kromě vojáků tvořené civilisty. Mnoho oblastí proto zůstalo vylištěných, scházely dostatek pracovní síly, polnohospodářské nářadí i osivo. Dezorientace a cynismus způsobily uzavírání se před skutečností, a proto byla tato dosti pesimistická doba zastíněna iluzí – tvrdost reality byla schovaná pod pudrem, parukami, množstvím krajek s výraznými límci a intenzivní vůně parfémů maskovaly množství špíny nejen pod povrchem. Bazální rys mužské bojovnosti a průbojnosti byl prožíván v extrémě a poté byl zase nepřírozeň povrchově utlačovaný.

V 18. století, v době průmyslové revoluce, začal proces odmítání otce a to jak u jednotlivců, tak ve společnosti celoplošně (Sedláček, 2010). Průmyslová společnost je zajisté jedním z významných mezníků z hlediska vývoje společnosti jako celku, a to vlivem industrializace, technologického pokroku, demokratizace společnosti, uvolněním společenských norem a mravů apod. To vše vedlo k odklonu směrem od tradiční společnosti na společnost moderní, což se promítlo do každodenního života, do samotné podoby rodiny a role otce v rámci rodiny. Badinterová (2005) hovoří o tom, že právě v této době došlo k radikálnímu rozdělení rolí v rodině na základě pohlaví, přičemž soukromou „rodinnou“ oblast vedly ženy a veřejnou „profesní“ oblast vedli naopak muži. Proto byl dosti silně omezen kontakt otců s jejich rodinami a dle Nováka (2013) se tak stali tzv. vzdálenými otci. Ženy převzaly plně starost o domácnost, chod a péči o rodinu. I přesto, že byl otec tzv. vzdálený, byl vnímán jako hlava rodiny a o většině významných událostí v rodině tudíž musel rozhodovat.

Gabriel (1896) popisuje roli otce v této době následujícím způsobem: *„První a nejvyšší osobou v rodině jest otec. On jako hlava rodiny zastupuje ji navenek, určuje její poměr k jiným rodinám, doma však neprovozuje nadvládu krutě a libovolně nýbrž přívětivě a s přátelskou opravdivostí. Otec jest v docela jiném poměru k dítěti nežli matka. On nestará se bezprostředně o tělesné potřeby dítěte; jeho povolání, jeho úřad volají ho často, ba denně z klidného kruhu rodinného do víru veřejného života. A přece je to on, který veškerý pořádek v rodině řídí, jeho*

rozkazům se všichni domácí podrobují, z čehož ani matka se nevyjímá. Dítě vidí v něm pána a velitele, zástupce práva a zákona, první autoritu, vynikající nad ostatní i silou tělesnou i duševní převahou. Otec jest bezohledně přísným a moc dobře ví, že bez poddanosti ani rodinný, tím méně státní svazek býti mohl.“ (Gabriel, 1986)

V 19. století byl otec v rodině ztělesněním moci a autority a navenek zastupoval dle Radimské (2002) nejenom svoji manželku, ale taktéž své děti. Otec fungoval jako jediný „živitel“ rodiny a musel se o svoji rodinu tudíž postarat. Muži měli právo rozhodovat o tom, kdo se stane jejich dědicem, dle Valdové (2004) měli právo vlastnit majetek (ženy nikoliv) a měli taktéž právo rozhodovat o výchově svých dětí. Tehdy tudíž systém vnímal ženy jako nesvéprávné a ženy byly dosti diskriminovány. Na úřadech je např. museli zastupovat jejich muži apod. Nová doba měla sice v oblasti role otce v rodině různé ideály, avšak realizovat je bylo dosti obtížné.

1.3 Vývoj ve 20. století

Role otce ve 20. století byla poznamenána celou řadou významných skutečností, které je nutné zmínit. Během dvou světových válek byli muži odvedeni do boje, a proto řada dětí musela vyrůstat bez přítomnosti svého otce. Ženy tak přejímaly otcovské povinnosti. Singly (1999) uvádí, že uspořádání rolí v rámci rodiny, které platilo od 19. století, přetrvalo až do 60. let 20. století. Muži stále zastávali roli živitele a ženy se nacházely primárně v roli matek a vychovatelek svých dětí. Vlivem rozvolnění morálky a vzniku tzv. sociálního státu došlo dle Kellera (2003) k rozpadu rodiny. Rodina tak byla ze strany státu zbavena všech klíčových funkcí, jako je funkce sociální, ochranná apod., přičemž stát rodinu kontroloval a přistoupil taktéž k regulaci vztahů v rámci rodiny. Stát dokonce zčásti převzal socializaci dětí. Proto rodině zůstala „jen“ emoční funkce a funkce spočívající v tvorbě osobnosti dítěte.

Ve 20. století měl otec i nadále dle Chmelařové (2008) roli hlavy rodiny, avšak veškeré ostatní tradiční role ztratil – s dětmi ztratil kontakt a neměl ani již vliv na jejich výchovu. Jelikož se ženy postupně zapojovaly do profesního života, otec přestal taktéž fungovat dle autorky jako jediný živitel rodiny. Roli vychovatele tak převzaly matky v rodině, přičemž muž do výchovy svých dětí zasahoval jen v okamžiku, kdy autorita ženy selhala apod. V této době bylo rodičovství

vnímáno jako jakási doména ženy, což je podstatné zmínit. Od počátku 20. století byly úvahy o rodičovství značným způsobem ovlivněny psychoanalýzou Sigmunda Freuda, a proto lze v této době hovořit o tzv. kultu mateřství. Dle Chmelařové (2008) kult mateřství vychází z toho, že ženy fungují jako rodiče mnohem lépe než muži, jelikož je to biologicky dané, a proto jsou ženy pro své děti mnohem důležitější. Vztah, který mezi matkou a jejím dítětem panuje, je tudíž nenahraditelný.

Ve druhé polovině 20. století byla dle Matějčka (1994) rodina založena na vztazích jako je láska a přitažlivost, přičemž rodina byla méně stabilní a v porovnání s tradiční rodinou taktéž mnohem „křehčí“. Singly (1999) uvádí, že postmoderní rodina je prostor, ve kterém je chráněna individualita, kdy muž i žena chtějí být sami sebou a v rámci své rodiny si uchovávají své „teritorium“, které si chrání. Chmelařová (2008) hovoří o krizi mužství/otcovství, což značně roli muže jako otce oslabovalo. To vše bylo dáno konfliktem, který panoval mezi požadavky ze strany společnosti a individualitou jedince. Pro otce byla přelomovou dobou 70. léta 20. století, jelikož právě v této době začala být pozornost přesouvána směrem od matky k otci. Proto byl do určité míry přehodnocen pohled na otcovství a mateřství jako takové. Raus (2005) hovoří o tom, že bylo nutné v této době provést revizi tradičního pohledu na rodinu a otcovská práva tudíž rehabilitovat. Otec začal být vnímán jako schopný se aktivně podílet na výchově a péči o své děti a jeho role v rámci rodiny začala být považována opět za důležitou.

1.4 Současný stav – krize rodiny a krize otcovství

V souhrnu lze konstatovat, že patriarchát vystihuje otce jako šéfa, nejvyššího v rodině. Později byl kladen mnohem větší důraz na otce živitele a ochránce. Otcové reprezentovali dobovou mužskou roli, a to se všemi jejími klady a zápory. Z postupného vývoje a formování vyplývá, že moderní otec může přejímat ledaco z předchozích období. Dle Nováka (2013) by měl přidat ještě mnohé navíc. Autor totiž poukazuje na to, že otec v sobě promítá různé role jako je (částečný) živel, pečovatel, pomocník, učitel, vzor, autorita, přičemž výčet nemůže být nikdy úplný, jelikož jeho role rostou postupně s jeho úkoly. Někteří odborníci mluví více o roli otce jako „disciplinátora“, což je více než pouhý „ukazňovatel“. Obsahem toho slova

je vedení dětí k postupnému interiorizování disciplíny, a to ve smyslu řádu, pořádku a platných hodnot vztažené skupiny a poté, aby je v dospělosti v odpovídající podobě dítě neslo dál, což popisuje i přirovnání, že v dětech je život věčný.

Změny moderní doby zpochybnily tradiční představy o rodině a chování v rodině, které bylo původně odvozeno od metafyzického pojetí světa, do jehož centra byl umístěn Bůh. Dřívější návaznost na kosmologickou jistotu, opírající se o Boží řád, byla v mnohém ztracena a to vyvolává nejistotu, se kterou se vyrovnáváme na individuální úrovni, ale způsobuje určitou destruktivitu i na úrovni společenské (Navrátilová, 2013).

V 21. století není vůbec jednoduché efektivním způsobem skloubit rodinný a profesní život, a to nejenom pro muže, ale ani pro ženy, jelikož v současné době ženy budují svoji kariéru stejně jako muži a ve stínu mužů tak nechtějí žít. Postmoderní společnost klade mnohem větší důraz na hodnoty, jako je úspěch, uznání a po svých členech tudíž vyžaduje, aby byli flexibilní a výkonní. Dle Maříkové a Čermákové (2000) je po ženách vyžadováno, aby byly starostlivé matky, chápající manželky a dobré hospodyně, které se o rodinu dokáží postarat. Po mužích je poté vyžadováno, aby byli ve své práci úspěšnými a rodinu tak finančně zabezpečili, avšak musí se taktéž aktivně zapojit do výchovy svých dětí a do veškerých důležitých záležitostí rodiny, což je důležité zmínit.

Chorvát (1999) poukazuje na to, že procesy, které s sebou moderní společnost přinesla, značně roli otce v rodině oslabily. Od otců se očekává, že bude při výchově využívat diskuzi, nikoliv autoritu. Otec se stává milujícím a milovaným otcem. Od otců se však tudíž očekává, že budou zastávat takovou roli, kterou jich však nikdo nenaučil. Výkon role otce je tudíž dle autora značně diverzifikovaný a nejednoznačný.

Zakládání rodiny se dnes již tolik nepojí s uzavřením manželství. Také dochází ke snižování celkové stability rodin. Hovoří se o tzv. „krizi rodiny“. Pod tímto pojmem si lze vybavit neúplné rodiny, týrané, zneužívané a zanedbávané děti, nezaměstnanost rodičů, nedostatek bytů pro rodiny, mimomanželské vztahy (přes třetinu dětí se rodí mimo manželství), vznik dalších různých forem rodinného soužití,

úbytek společně stráveného času a celková neschopnost trávení kvalitního času s dětmi se týká více než poloviny rodin. Řadí se sem taktéž vyšší věk prvorodiček a často značný věkový rozdíl, který mezi partnery panuje. Schaefferová (1994) se vyjadřuje o rodině jako o živém uměleckém díle, kterým se rodina stává a má stát. Brání tomu ale rozvody, jejichž příčinou je nejčastěji egoismus. Mnoho lidí ztrácí chuť se o něco snažit, nechtějí se pouštět do něčeho obtížného, málo je zajímá, co si myslí ostatní. Následkem toho jsou poté rozbitá manželství, vztahy, domovy, nebo silně narušené rodiny, které tak netvoří kontinuitu rodin žijících v průběhu let a několika generací společně, v jednotě, která neustále roste. „*Jednota a rozmanitost. Forma a svoboda. Společenství a jednotlivec.*“ (Schaefferová, 1975, s. 17)

Rodina se vyvíjí mnoho let společným žitím, přes mnohá nedorozumění a díky odpouštění dochází k růstu. Rodina je v trvalém pohybu. V úsecích, kdy se naskytnou překážky, kdy nás něco přestane bavit, nebo se nám hodit, odhazujeme to, co bychom mít mohli, protože lpíme na dokonalosti, kterou mít nemůžeme, a hledáme ji tam, kde ji nelze nalézt. Potřeba silného citového vztahu, bezpečí, sociálního kontaktu, zázemí a jistoty je vlastní všem lidem. Zejména děti potřebují stabilní prostředí. Vytváří se nejen emocionální pouto k matce a otci (Portíková, Škovránková, 2009). V současnosti se také zvyšují nároky na čas rodičů, který mají trávit v práci.

Biddulph (2013) uvádí, že „rodina vymírá na stres“, přičemž funkce rodiny v mnohém převzaly jiné sociální instituce. Přibývá dvoukariérových manželství. Mění se cyklus rodiny, který je daný vyšším věkem rodičů, a prarodiče bývají mnohdy zapojeni v pracovním procesu. Ve velkém množství dnešních rodin ženy užívají antikoncepci, jiné používají metodu přirozeně plánovaného rodičovství. Objevily se návrhy na nové koncepce rodinných svazků, které prosazují jedinci stejného pohlaví. Je důležité taktéž zmínit, že společnost ve 21. století již plně akceptuje a bere v potaz odlišné přístupy k výkonu rodičovské role ze strany otce a matky, avšak i dnes přetrvávají určité tradiční postoje. Vznikají nové typy rodiny, které vedou ke vzniku nových způsobů, jakými je možné rodičovskou roli praktikovat. Nové ideály otcovství se tak dle Chmelařové (2008) již postupně oprostily od tzv. dogmat minulých let. Chmelařová tak hovoří o ideálu nového muže,

otce, a otce „západní společnosti“, který dokáže plně akceptovat svojí úlohu a roli v rámci rodičovství. Dnes se tudíž otcové ve výchově svých dětí mnohem více angažují. Aktivní rodičovská role otců značně ovlivňuje jejich mužskou identitu.

1.5 Komparace tradičního a současného modelu rolí

Identifikace a vysvětlení role otce/matky/manžela/manželky nepatří dle Velly (2014) k jednoduchým tématům, protože existuje více modelů těchto rolí. Jsou popisovány a prožívány rozdílně, podle zkušeností vtisknutých z původní rodiny.

V tradičním modelu plní otec úlohu živitele rodiny. S čímž se pojí i vnímání otce, jako toho, kdo přichází večer z práce domů, je často na konci dne unavený a potřebuje klid k odpočinku. K představě matky se často váže představa inteligentní ženy, která nedokončila studium na vysoké škole, pečuje o děti, zajímá se o jejich prospěch ve škole, všude je doprovází a účastní se různých společenských aktivit. Také zde může být očekávání rodičů, že jejich synové a dcery ve chvíli, kdy vstoupí do manželství, přeberou jejich model chování.

V současné době je běžné, že manželka a matka chodí do zaměstnání. Oba manželé tedy tráví čas v práci mimo domov. Děti se tak často vrací domů do prázdného domova. Rodiče pak bývají někdy zastupováni staršími sourozenci. Tento model většinou odmítají zejména ti, kteří byli v tomto modelu vychováni a prožívali ho bolestně.

Dost podobnou variantou tohoto modelu je to, když matka s malými dětmi ukončí mateřskou dovolenou v období kolem 4 měsíců po porodu a začne pracovat, což může být dáno různými důvody – např. nemá své rodiče ani rodiče manžela poblíž, rodina potřebuje finanční prostředky apod. Jelikož matka musí pracovat, najme chůvu a hospodářku, která obstará děti a domácnost. Žena z toho cítí vinu, ale nedokáže situaci lépe či efektivněji řešit, protože pracovat musí a taky chce být soběstačná. Před vstupem do manželství si budovala profesní uplatnění a není ochotná ji dát stranou. V současnosti proto není vůbec jednoduché přesně určit jak role otce a matky v rodině, tak role manžela a manželky (Vella, 2014).

Každá role v rodině má stejnou důležitost. Otcové někdy ponechávají formování, výchovu a péči dětí zcela manželce. Na jedné straně to může být krok důvěry, ale na druhé straně to při bližším pohledu na děti působí negativně. Dítě, jak děvče, tak chlapec, prožívá ve svém životě období, v kterém je pro něj otec dokonalým vzorem. Otcovo jednání je pak podle nich to nejsprávnější a nejlepší. Vnímají otce jako hrdinu a chtějí být stejně silní jako on. Chlapec může vnímat otce jako toho, kdo má ve všem poslední slovo. Matky mohou děti často odkazovat na otce, aby se jeho šli zeptat, zda mohou přespat u kamaráda, zda mohou na výlet, nebo zůstat déle venku. Někdy, když jsou děti neposlušné, tak jim může být postavou otce vyhrožováno a to někdy do takové míry, že to v nich vyvolá nesprávné představy o otci jako o zdroji všech hrozeb a trestů.

Uchopení rolí otce a matky je také rozdílné v různých kulturách a národních oblastech. Například role, kterou žije žena v muslimské, hinduistické nebo židovské rodině se liší od role evropské ženy. V tradici hinduistické rodiny je např. oddělené stolování mužů a žen. Nejdříve jedí muži a děti, uklidí se nádobí ze stolu a teprve pak usedají k jídlu ženy. Evropanům to může připadat zvláštní, ale manžela z tradiční hinduistické rodiny trápilo, že tato tradice mizí.

O rolích manžela a manželky je potřebné přemýšlet také v kulturním kontextu. V minulosti měli novomanželé přesnou představu, jaká úloha je po svatbě čeká, tradice jejich kultury je dopředu předkládala. Muž byl živitelem rodiny, zatímco manželce připadala starost o domácnost. Manželovi náležela hlavní role v sexuálním životě a na manželce bylo uspokojovat jeho potřeby. Manželka měla zase hlavní roli při péči o děti. Manžel byl správce financí, manželka vedla chod domácnosti. Muž byl považován za silnější prvek v rodině, žena za slabší. On byl zástupce fyzické síly, ona emocionální složky. Tyto role byly léta utvářeny kulturními zvyklostmi a tradicemi. V dřívějších dobách tak měli lidé ve svých rolích více jasno, o ničem se nedebatovalo a všichni byli spokojeni (Vella, 2014).

V současné době není dopředu určený jen jeden nejlepší model rodinného soužití, přičemž manželská dvojice se může rozhodnout, který jí jako rodině bude vyhovovat nejvíce. V každém člověku jsou otisknuty oba principy, mužský i ženský. Mužský prvek se vyznačuje logickým a analytickým uvažováním, který je ženám

zprostředkován tímto elementem. Něžnost a laskavost pochází z ženské síly. Laskavý a něžný muž bere tyto dispozice z ženské kvality v sobě. Typicky je mužský prvek převážně zastoupený u mužů a ženský u žen. Představují tedy ty rozdíly, které muže a ženy odlišují v jejich myšlení, rozhodování a přijímání věcí. Na tuto realitu se nesmí nikdy zapomínat. Ženy nemůžou očekávat, že muži budou jako ony, a naopak. Pokud to partneri nebudou respektovat, bude jejich manželský život konfliktní. Muž je v určitém směru charakterizován jako ten, kdo dává a žena jako ta, co přijímá. Dávání a přijímání je ovšem darem oboustranným. Při každém sdílení člověk dává část sebe jako dar.

V chápání rolí ženy a muže v rodině v současnosti převládá chaos. Mnohým není ani pořádně jasné, kdo je žena a kdo je muž. Kvůli zmatkům v jejich rolích se vyskytuje i chaos u dětí a důsledkem může být i narušení jejich sexuální identity. Někteří se ovšem stále drží toho, že muž je hlavou rodiny v rozhodování, kdežto žena vládne srdcem a něžností. Pod toto tvrzení se na základě zkušeností podepisuje mnoho párů, souhlasí s tím, že v rodině musí být někdo, kdo některé záležitosti rozhodne. To ovšem neznamená, že muž má mít nad svou ženou nadvládu a ignorovat ji. A rozhodně totéž nepřísluší ani ženám. Jinak vzniká chaos.

Současná západní kultura se v otázce rozdělení rolí v rodině přimyká nejvíce k modelu vzájemnosti, ve kterém se partneri snaží vše dělat co nejvíce společně, aniž by tím nabourávali autonomii každého z nich. V takovémto modelu manželé dopředu neplánují, kdo bude za jakou záležitost odpovědný. Model vzájemnosti boří zažité vzorce tradičního pojetí. Žena nemusí za každou cenu být ta, která pere prádlo a muž ten, který se stará o šeky. Žádný z partnerů nemá právo ani povinnost vykonávat jen to či ono. Pokud je navzájem spojuje láska, sami přirozené poznají, co je potřeba dělat (Vella, 2014).

2 NAPLŇOVÁNÍ VÝVOJOVÝCH POTŘEB DĚTÍ

V odborné literatuře se nachází celá řada různých konceptů a pojetí základních vývojových potřeb dítěte, přičemž za klíčové období jejich saturace lze bezpochyby označit období ihned po narození, jelikož právě v této době je dítě nesamostatné a je plně závislé na dospělé osobě. Dítě ihned tudíž potřebuje mít pocit, že jej má někdo druhý rád a že je mu neustále nablízku, dodává mu pocit jistoty a pocit bezpečí. Pokud dítě nemá však možnost toto vše zažívat a prostředí, které jej obklopuje, je naopak spíše chladné, rodiče o dítě nemají zájem apod., jeho zdravý vývoj je značně ohrožen.

2.1 Základní typologie vývojových potřeb dítěte

Bakalář (2002) uspořádal se svým týmem celkem 12 nejdůležitějších potřeb dětí, ve kterých navázal na profesora Matějčka, který taktéž popsal vývojové potřeby dětí. Autor se domnívá, že dokázal popsat veškeré hlavní dětské potřeby, přičemž zároveň připouští, že někteří jiní autoři by volili jejich poněkud jinou formulaci, případně jinou kategorizaci. Také tvrdí, že většinu uvedených potřeb dětí projevují přímo, avšak i o jiných se ví, že jsou důležité, i když samo dítě jejich naplnění nijak nevyžaduje. Jeho typologie psychických potřeb je následující:

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších smyslových podnětů (nezbytná je stimulace, zahrnuje i taktilní).
2. Potřeba poznávání (experimentování) hraček odpovídajících věku, hry volné, tvořivé i s pravidly (tedy i nezbytnost prostoru pro sebevyjádření, sebeprojevování, seberealizaci, a dále i prostoru pro fantazii, volný pohyb, pro věnování se zájmům od sportu po odborné koníčky apod.).
3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vazeb k rodičům či k jiným osobám primárních vychovatelů, a to skrze jejich bezpodmínečnou lásku.
4. Potřeba jistoty ve vztazích a z ní vyplývající zakoušení základní životní důvěry - bezpečí (důležitost zážitku funkční ucelené rodiny, přítomnosti klíčových osob,

„vypočitatelnosti“ rodičů, možnosti otevřeně komunikovat, svěřit se, mít zázemí, moci se spolehnout na pomoc, na podporu v tísní, a tak se naučit překonávat úzkost a strach).

5. Potřeba určitého řádu, stálosti, a smyslu v podnětech, potřeba vedení, autority, disciplíny a kázně, důslednosti ze strany rodičů (takže i požadavek pravidelnosti, režimu, rituálu, orientování se ve světě apod. a také cíleného zaměstnání a vzdělávání, znát svá práva a povinnosti).

6. Potřeba kontaktu v jeho různých formách:

a) při komunikaci s vrstevníky (souhra, spolupráce, partnerství, kamarádství, přátelství),

b) při setkání s malými i odrostlejšími dětmi (zkušenost starat se o malé, spolupráce s většími),

c) při styku s dospělými i s generací prarodičů (zkušenost pomáhat v domácnosti, nemocným a ubližovaným, učit se chování i znalostem a dovednostem od starších a také úctě k nim).

7. Potřeba modelu vhodného, uctivého řešení mezilidských záležitostí a konfliktů, potřeba mužského a ženského vzoru a zkušenosti rodinného života.

8. Potřeba identity:

a) nutnost vědět kdo jsem, jaký jsem, odkud jsem, kdo jsou mí příbuzní, z jaké rodiny pocházím, jaké v ní mám místo, kdo byli mí předci, kde a jak žili, čím se vyznamenali atd.,

b) nezbytnost prožívání někam patřit, mít domov, svůj prostor (své soukromí, svá tajemství), ale i potřeba sounáležitosti s rodinnými příslušníky apod.

9. Potřeba samostatnosti, soběstačnosti, nezávislosti, tendence dělat věci po svém - v tom je obsažena i možnost k projevení nesouhlasu, agrese, ale i k prosazení se a k projevení své svobodné vůle.

10. Potřeba společenského uplatnění a hodnoty (něco dokázat, dosáhnout úspěchu, uznání své osobnosti, nárok být respektován jako jednotlivec, mít přiměřené sebevědomí a sebeúctu).

11. Potřeba budoucnosti, životní perspektivy (tedy moci se těšit na něco, na někoho, mít naději a plány a také představy, čím bych chtěl být apod.).

12. Potřeba spravedlnosti, spravedlivého hodnocení, transcendence a dalších přesahů (patří sem víra v Boha, ale i účast v sociálních aktivitách atd.).

Je nutné uvést, že funkcí základních vývojových potřeb je dle Sikorové (2012) u dítěte udržovat již dosaženou úroveň života dítěte v optimálním stavu. Díky vývojovým potřebám se jedinec sám rozvíjí. Pokud jsou potřeby dítěte odpovídajícím způsobem uspokojovány, projevují se pozitivním způsobem v jeho náladě, emocích, motivaci, poznávání, komunikaci, ale taktéž v sociálních vztazích a v sebevědomí. Dítě je poté veselé, věří si, respektuje druhé jako sebe, volně komunikuje, je soustředěné, klidné a dokáže se věcně a plynule vyjadřovat. V okamžiku, kdy určitá potřeba není uspokojena, vzniká prožitek nedostatku, nouze a omezování. Vývojové potřeby dítěte je možné shrnout do několika základních kategorií. Dle Sikorové (2012) lze hovořit o potřebách biologických, psychických a sociálních, které si nyní blíže charakterizujeme.

2.1.1 Psychické potřeby

Uspokojení základních psychických potřeb dle Sikorové (2012) umožňuje dítěti se rozvíjet v oblasti jeho citů, intelektu, vůle, chování, interakce s okolím, chápání sebe i ostatních a osamostatnění. Mezi základní psychické potřeby dětí tak patří potřeba náležitých přívodů podnětů, potřeba smysluplnosti světa, potřeba jistoty, potřeba vlastní identity, potřeba otevřené budoucnosti a emociální potřeba. Co se týče potřeby náležitých přívodů podnětů, jde o stimulaci v pravý čas a v dostatečném množství/kvalitě. Potřeba smysluplnosti světa vypovídá o tom, že podněty, které dítě přijímá, mají mít určitý řád a smysl, protože jen tak se mohou stát smysluplnými zkušenostmi. Potřeba jistoty je uspokojována ze strany matky dítěte, tedy jinými slovy mateřskou osobou, ke které si dítě již od samého počátku

tvoří dosti specifický vztah. Díky tomu lze utvářet posléze další vztahy. Potřeba vlastní identity je potřeba vlastního „já“ a vlastní společenské hodnoty, což se objevuje přibližně ve druhém a třetím roce života dítěte. Potřeba otevřené budoucnosti je velmi specifická lidská potřeba, která životu dává smysl. Nesmírně důležité jsou emociální potřeby, díky kterým dokáže dítě prožívat pocity důvěry a bezpečí v blízkosti známých lidí.

U dětí je klíčová zajištěná potřeba mít zdravou sebeúctu a přiměřené sebevědomí. Přebujelá sebeúcta vede k povyšování a sebepodceňování přináší dětem trápení v podobě myšlenek, že nejsou dost inteligentní, krásné, že toho většinu nedokáží a tak věci ani nezkouší. Zde se vyplatí nasazení nejen otce, aby si děti byly vědomy, že jsou důležitými členy společnosti, obdařenými určitým talentem a schopnostmi a toužili být produktivní. Další všeobecnou potřebou je pro děti potřeba jistoty a bezpečí. V dnešním světě nejistot je to náročný úkol. Stále více dětí svým rodičům pokládá bolestnou otázku, jestli je neopustí, zvláště tehdy, pokud už jeden z rodičů odešel (Chapman, Campbell, 2002).

John Bowlby, světoznámý dětský psychiatr, ve svých výzkumech vypátral, že citový vztah dítěte k tzv. jeho lidem, kterými jsou kromě matky i otec, prarodiče, nebo někdo další, kdo se chová k dítěti mateřsky, je založený nikoliv na tom, že mu tito lidé působí určité příjemnosti, ať už v podobě krmení aj., nýbrž na tom, že mu zajišťují pocit opory a bezpečí (Matějček, 2015).

Literatura o psychické deprivaci upozorňuje na to, že jsou děti mazlivé a nemazlivé a že vznikají rizikové situace, když dítě nemá touhu po tělesném kontaktu, ale matka ano. Stejně tak nastává riziková situace, když je to naopak a mazlení je pro matku vzdálený pojem, nebo je jí dokonce nepříjemné (Schaffer, Emersonová, 1964). Klinická praxe potvrdila realnost těchto případů a také, že se objevují i při naplňování dalších potřeb a interakcí dětí a rodičů (Matějček, 2015).

2.1.2 Biologické potřeby

Mezi základní biologické potřeby dítěte patří dle Sikorové (2012) uhrazení veškerých nároků na výměnu látek a plynů – potřeba potravy, potřeba základních

hygienických požadavků, potřeba dostatku adekvátních stimulů, které podněcují a rozvíjí dětský organismus (nervová soustava, lokomoční aktivity, psychické a komunikační aktivity aj.), potřeba zdravého vývoje (léčebná péče, preventivní péče aj.). Mezi primární biologické potřeby v případě dítěte patří: strava, spánek, pohyb a kyslík.

2.1.3 Sociální potřeby

Sikorová (2012) za sociální potřeby označuje takové, které jsou klíčovým požadavkem pro optimální socializaci člověka, přičemž mezi sociální potřeby patří potřeba lásky a bezpečí, potřeba přijetí dítěte, potřeba identifikace s vlastním já, potřeba rozvinutí všech sil a schopností dítěte, potřeba umění překonávat překážky/zábrany v životě a potřeba osvojit si zdravý životní styl. Do sociálních potřeb patří potřeba rozvinout vztahové dovednosti. Dítě se má postupně učit prokazovat všem stejnou úctu a budovat přátelství s vyváženou měrou dávání a přijímání. Bez toho dítěti hrozí, že se stáhne do sebe a bude se ostatních stranit i v pozdějších letech. Z dítěte, které postrádá vztahové dovednosti, se taky může stát panovačná zdeformovaná bytost, která druhé odstrkuje, nebo používá jen pro své cíle. Mezi vztahové dovednosti patří správný vztah k autoritě. Na tom jak dítě chápe a respektuje autoritu, závisí úspěch v každé životní oblasti. Bez této dovednosti se člověku budou hůře používat ostatní schopnosti (Chapman, Campbell, 2002).

2.1.4 Potřeba být chtěné dítě

Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů v sobě zahrnuje jak psychickou, tak sociální potřebu. Každá z potřeb se dá více rozvést a rozepsat. U této potřeby bych chtěla detailněji vyzvednout tzv. chtěnost dítěte, na kterou se běžně dotazuje v anamnézách. A dítě na dlouhou dobu ovlivňuje nejen reakce a prožívání matky, ale jak bylo mnohými výzkumy dokázáno, tak i chtěnost, nebo nechtěnost otcem.

Kolem 7. – 8. Měsíce života se rozvíjí charakteristický vztah k mateřské osobě. Dítě se ozývá, když si ho matka nevšimne, když ho někde nechá a odejde pryč, nárokuje si její přítomnost a má až strach z cizích lidí. Upřednostňuje někoho ze „svých“ lidí

před ostatními. Jeho kognitivní schopnosti se vyvinuly natolik, že rozlišuje známé a neznámé a to známé vnímá jako bezpečné a neznámé v něm vzbuzuje úzkost. A tato úzkost a další nepříjemné duševní stavy mizí, když je v přítomnosti někoho, kdo je pro něj dárce jistoty. To je pro něj také rozhodujícím činitelem pro vytváření hlubokého vztahu k jeho primárním vychovatelům.

Tento citový vztah je základem pro vztahy ze širšího sociálního okolí a vytváří v něm princip důvěry nebo nedůvěry v druhé lidi. Dítě jakožto ein ehemaliger Tragling (nošenec) ví, koho se má už ve svém kojeneckém věku držet, u koho se nachází bezpečí. Jeho citový vývoj je ovšem podmíněn tím, že se k němu tyto informace dostávají neustále, při rozmanitých příležitostech. Tedy, že zakouší, že ho jeho lidé mají rádi. Pokud nemá příležitost pravidelně prožívat tuto náruč lásky, může to u něj způsobit různé poruchy – někdy na celý život. Z těchto zjištěných skutečností vyplývá, že pro dítě je nejpodstatnější psychologické rodičovství, které je založené na vnitřním psychickém, citovém přijetí dítěte, a nestačí jen biologické rodičovství. Plnohodnotnými rodiči jsou ti, kteří přijali své dítě se vším všudy za své. A děti za “své“ rodiče přijímají ty, kdo se k němu otcovsky a mateřsky chovají.

Ze čtyř výzkumů, kterých se pan profesor Matějček účastnil, vyplynulo, že od počátku nechtěné děti, jsou na tom hůře, než děti z rozvedených rodin, které byly od začátku obklopené zájmem a vřelostí. Nechtěným dětem chyběla jistota vztahů tzv. psychologické “přijetí dítěte“ v důsledku rodičovské dysfunkce matky, otce nebo obou. U nechtěných dětí byl horší skóre maladaptace (nepřizpůsobivosti), který popisuje, jak se dané dítě odchyluje od zdravé společenské normy a v čem je vystavené riziku do budoucnosti. U dětí se promítala mírnější deprivace neboli subdeprivace. To, co se v takových rodinách odehrávalo, bylo vyhodnocené jako méně nápadné, dramatické než rozvod, ale nebezpečnější (Matějček, 2015).

Když se nakupí příliš mnoho rizikových činitelů, které převýší schopnost vyrovnávat se s obtížemi, dojde k přetížení dítěte. Duševní úraz a otřes, který zasáhne dítě náhle a nečekaně, i když silně a krutě, udělá ve vývoji méně škody, než když dítě žije dlouhodobě v atmosféře citového ochuzení. Tisíce sotva znatelných drobných (psychologickými metodami až nezachytitelných) traumat působí trvalé nepříznivé

životní ovzduší. Ta ubližuje více než otřesný jednorázový, časově omezený děj. Více dítě trpí v komplexně nevlídné citové atmosféře, pokud dítě nebylo svými lidmi vskutku vnitřně „přijato“.

Peklo není to vnější, co odkudsi přichází, ale to vnitřní, co si nosíme v sobě a co v nás působí. Jestliže něco z velkého utrpení třeba jen po kapkách a ve zředěné formě se objevuje v životě dítěte (jakožto psychická subdeprivace) způsobuje to chronickou otravu myšlení i citového vnímání, duše i ducha.

Když se v sedmdesátých letech sledovala velká skupina dětí narozených prokazatelně z nechtěného těhotenství, tak MUDr. Karel Macek, který u nás objevil syndrom lehkých mozkových dysfunkcí, objevil u „nechtěných“ i u kontrolní skupiny přibližně stejný počet dětí, které vykazovaly v somatickém nálezu známky drobného poškození mozku (asi 4%) a u kterých byly známky jen ojedinělé (dalších asi 8%). To byly výsledky z lékařské ordinace. V životě to však vypadalo tak, že skór maladaptace, do kterého byly započteny všechny těžkosti a problémy dítěte v jeho aktuálním životě a s pokračováním do budoucnosti, byl proti normě u zachycených dětí s LMD ze skupiny „nechtěných“ výrazně zvýšený ve dvou třetinách případů, zatímco v kontrolní skupině u stejně zachycených dětí s LMD, tedy s tímž somatickým nálezem a tím pádem i rizikem, byl zvýšený jen v jedné třetině. To znamená, že u jedněch se somatické riziko sčítá s rizikem psychosociálním (nechtěnost dítěte v prvních měsících těhotenství a pravděpodobně i potom), zatímco u druhých se riziko somatické s ničím nesčítá, ale patrně je ještě eliminováno pozitivním psychickým přijetím dítěte a socioemocionální přívětivou atmosférou v rodině (Matějček, 2015).

2.1.5 Potřeba vzájemné lásky rodičů

Potřeba jistoty ve vztazích a z ní vyplývající zakoušení základní životní důvěry - bezpečí (důležitost zážitku funkční ucelené rodiny, přítomnosti klíčových osob, „vypočitatelnosti“ rodičů,...složky v této potřebě obsažené odpovídají i pátému tajemství efektivního otcovství od Kena Canfielda (2001) „Láska k matce dětí“.

Pokud je mezi manželi atmosféra nedůvěry, je tím zasažená celá rodina. Pokud manželé řeší záležitosti v zlosti, jsou ke zlosti vychovávané i děti. Když chybí

tomuto základnímu páru dobrá komunikace, vtiskuje se to do dětí. Naopak, když u manželů vládne vzájemná láska a úcta, celá rodina je naplněna tímto hřejivým ovzduším. Děti milujících se rodičů se dají přirovnat ke květinám zasazeným do úrodné půdy zahříváné paprsky slunce domova. Silný a zdravý vztah je navíc pro děti i záruka bezpečí, kdy děti nemusí žít v obavě, že se jejich základy světa náhle zhroutlí a zůstanou po nich jen ruiny a prázdnota. Pevný manželský svazek přináší dětem plody i dlouho po té, co už opustí rodičovský dům. Takový svazek pro děti představuje také vzor správných postojů a jednání mezi mužem a ženou. Takové rodiny jsou velmi účinným podhoubím pro připravenost k jejich vlastnímu manželství. Prvním setkáním v jejich životech s manželstvím je totiž právě díky jejich mami a tátovi. Děti celé dění v rodině důkladně pozorují a pečlivě si zapisují do paměti slova i tón otcova hlasu. Syn si tak odpovídá na otázku, co to znamená být mužem a otcem a snaží se pochopit, kdo to jsou ženy a učí se tím, jak se k nim mají chovat a projevovat jim úctu. Dcery si zase nachází důležitou odpověď, jestli je jejich maminka šťastná. V budoucnu se dá i všimnout, že ti, co jsou z rozvrácených rodin, obětují méně energie na záchranu svého manželství než ti, kteří vyrůstali v úplných, funkčních rodinách.

2.2 Úloha otce

Bakalář (2006) uvádí, že pozitivní vztah k dítěti, tedy lásku k němu, je možné označit za podmínku *sine quanon* pro jeho další normální vývoj.

Změna současné rodiny s sebou přinesla i pozměněný a mnohdy dosti zkreslený pohled na roli otce. Jeho role a působení na děti bývá snižováno. Otec, který si je vědomý své úlohy, může i ve společensky nepříznivých podmínkách naplnit své poslání otce, ve kterých využije své schopnosti a vlastnosti, které prospějí rozvoji osobnosti dětí (Família, 2010).

Úloha otce je úzce propojená s naplňováním potřeb dětí a spočívá v těchto oblastech:

- poskytování bezpečí;
- ukazování smyslu života;
- učení dětí žít v podmínkách světa;

- dělení se o svou osobní zkušenost;
- předávání rad a poučení;
- věnování pozornosti a kvalitního času dětem;
- poskytování fyzické blízkosti;
- rozvíjení citového vnímání a prožívání dětí;
- představování autority v rámci rodiny;
- budování rodinných tradic;
- rozvíjení a kultivování duchovního života;
- budování vztahu otec – syn/otec – dcera aj.

Přítomnost otce v rodině, který se stará, pečuje a chová se laskavě, je nejučinnějším lékem na dětský strach, úzkost a nejistotu.

Dobry citovy vztah k dceři a synovi přispívá k jejich pocitu bezpečí a vnitřní vyrovnanosti. Děti se pak cítí jistě a pokojně již v mateřské škole, později ve škole základní, i když jsou třeba fyzicky slabší než ostatní děti. Vědomí otcovy opory působí na sebejistotu a psychickou odvahu a odolnost dětí. V opačném případě prožívají bezradnost, která může mít za následek hledání opory jinde, v různých partách, kde dítěti často hrozí nebezpečné chování v podobě násilí, sexu, nebo užívání drog.

Velmi důležité je budování vztahu s dítětem, ať se již jedná o budování vztahu otec – syn či otec – dcera, a proto je nutné se o této oblasti více rozepsat.

Otec synovi předává životní poselství prostřednictvím svého chování, které syna ovlivňuje mnohem více než slova. Představuje tak určitý vzor, který je buď dobrý, nebo špatný. Syn se s otcem identifikuje v mnoha záležitostech a má sklon žít jako on. Pro otce syn znamená prodloužení jeho vlastního já, intenzivně s ním prožívá jeho vítězství i porážky. Vztah má otec se synem budovat co nejdříve, když je dítě ještě v prenatálním stádiu.

Synové v dětství své chování hodnotí pohledem na otce, jehož souhlas nebo nesouhlas je základním stavebním kamenem obrazu, který si o sobě děti vytváří. Otcové by rozhodně neměli zlehčovat odpovědi na otázky jejich dětí, ty je totiž

berou opravdu vážně. Pokud se synovi nedostává uznání a podpory od otce, syn bude neustále po uznání toužit a bude dělat všechno proto, aby ho někde získal. Pokud otec svému synovi uznání poskytl, dodal tak dítěti odvahu a sebedůvěru pro celý život, i když už otec zemře (Chapman, Campbell, 2002).

Otcové zásadně ovlivňují hodnotový systém dcery. Na jejich chování přímo závisí, jak budou jejich dcery využívat své schopnosti, jak se jim bude dařit a jak se utvoří jejich životní role (Família, 2010). Otec je ústřední osoba, která má dívky připravit na dospívání (Campbell, 1992). Otec silně formuje ženskost, sexualitu dcery. Zdravou laskavostí a pozorností ji dobře připravuje na zvládnutí její budoucí ženské role (snoubenky a manželky). Každý projev otce – srdečný, hrubý, odmítavý, hněvivý si dává dívka do kontextu se svojí ženskostí. Otec tak determinuje dceřino vnímání a očekávání, jak se k ní budou, anebo by se měli muži v budoucnu chovat. Otcové by měli věnovat hodně pozornosti rozhovorům s dcerou, která potřebuje sdílet své pocity, emoce a neměl by mluvit jen o faktech a v důsledku toho nesplnit očekávání svých dcer. Pokud otcové neprojevují zájem o život dcery, bude se cítit opuštěná a podvedená. Tím, že otcové v dceři podporují vědomí, že někomu patří (otci, matce, sourozencům), že o ni někdo stojí, že její život má smysl, že má schopnosti a něco dokáže, vytvářejí tak zdravé vědomí její hodnoty (Família, 2010).

Otcové zanechávají v životě svých dcer stopu, která je nesmazatelná. Vliv otců je do žen natolik vtisknutý, že si mnohé ani neuvědomují, že i jako dospělé matky, nikdy nepřestanou být tatínkovými dcerami. *„Vztah mezi otcem a dcerou je klíčem k bolavému srdci každé ženy. Je to počátek všech vzdechů dospělých žen. A bohužel je to také chybějící součást mnoha ztracených duší“ (Leman, 2008, s. 8).*

Vztah ženy vůči otci nejvíce ovlivňuje její vztah k jiným mužům - k spolupracovníkům, nadřízeným, podřízeným, synům, bratrům, manželovi i ke slavným osobnostem. Žádný jiný vztah tak významně neovlivní - ať v dobrém, či zlém - život ženy jako její vztah k muži, jímž je její otec.

Úloha otce je jednoduše taková, aby udělal z domova místo bezpečí a jistoty, místo, kde se dá žít. Chránit svoji rodinu, své děti je jeho hlavní úloha (Sandford, 1992).

Nejhlubší citová potřeba dětí „být milován“ ovlivňuje výrazně vztah s otcem. Tělesné potřeby lze rozpoznat a obvykle i naplňovat snadněji, dítě ovšem tolik neuspokojují a ani tolik neovlivňují jeho budoucnost. Děti potřebují střechu nad hlavou, jídlo a oblečení, ale taky mají rodiče za úkol podporovat vývoj a zdraví jejich myslí a citů. Malé dítě nerozlišuje mezi mlékem a něžností, mezi pevnou stravou a láskou. Bez jídla bude hladovět a bez lásky bude hladovět citově, a to ho může ovlivnit na celý život. Mnohými výzkumy bylo prokázáno, že se citový základ života klade v prvních dvou letech života. Součástí budoucího citového zdraví patří fyzický kontakt, laskavá slova a něžná péče (Chapman, Campbell, 2002).

Otec má taky svůj podíl na rozvíjení darů a talentů svých dětí, aby zažívaly uspokojení a pocit úspěchu, který pramení z využívání vlastních vrozených schopností. Svědomitý otec má udržovat jemnou rovnováhu mezi nucením a povzbuzováním.

Otec se podílí také na tom, aby dítě dospělo k určité zralosti. Erikson (2002) dosažení určitých vývojových charakteristik nazývá ctnostmi. Nejen v rukou matky leží získání ctnosti, která se nazývá naděje a vzniká vytvořením základní důvěry. Aby v kojeneckém období nezvítězila základní nedůvěra, je třeba, aby byly uspokojovány potřeby dítěte. Je tak i na péči otce, aby z tohoto vývojového stádia přecházelo do dalšího s nadějí, že svět je dobrý.

Další fází je vývoj autonomie proti studu a pochybnostem, kdy dítě získává ctnost sebeovládání a sílu vůle. Děje se tak v batolecím věku. Toto období je výrazně spojeno s vyměšováním. Zásadní je, aby dítě nebylo nevhodně napomínáno, když neudrží tělesnou čistotu. Došlo by tak k převaze studu a to může mít za následek neurotické poruchy. Je žádoucí, aby se vyvinula zdravá autonomie, svobodné rozhodování, což přináší rozvoj vůle a sebeovládání.

Třetím stupněm je vývojový střet iniciativy proti vině, kdy dítě může dosáhnout ctnosti směřování a účelu. Předškolní dítě má tendenci být aktivní, iniciativní, experimentovat a touží dělat věci, které dělají rodiče. Je to čas, kdy je nejvíce připraveno učit se pracovat. Plánuje a realizuje činnosti, které ho zajímají, ale ne vždy jsou v jeho podání úspěšné. Pokud je matka, nebo otec zastaví, případně

i potrestá, vznikne pocit viny. Převýší - li vina iniciativu, často dochází k regresi, psychosomatickým poruchám a k hraní vzorného chování navenek, ale v nestřežených okamžicích ničí dílo druhých. Pokud zvítězí iniciativa, přináší to dítěti schopnost dokončit konání, pracovitost, účelnost a směřování k morálce.

Poslední ctností, jejíž utváření se ještě dotýká předškolního období a počátků školní docházky je metoda a kompetence, která se vytvoří spolu s příčinností, která je určitým opakem inferiority, neboli podřízenosti (Erikson, 2002).

Dítěti by tak mělo být vybudováno vědomí, že je dobré. Dále se v něm buduje sebeovládání a vytvářením dostatečného prostoru pro iniciativu, aktivitu a samostatnost je v něm podporováno vnímání, že je schopné, že se nemá bát uplatňovat své nápady a zkoušet nové věci. Prostorem pro dostatečný pohyb a hru je v něm rozněcována chuť se učit a získávat další zkušenosti a dovednosti (Svobodová, Švejdvová, 2011).

Role otce se různě mění podle toho, co si výchovná situace aktuálně žádá. Vztah dětí a otce se s věkem mění stejně jako výchova a to postupně vzápětí po narození. K dramatické změně dochází poté, co se děti ožení a vdají. Kevin Leman (2008) píše, že den po dni, týden po týdnu, rok po roce svým dětem přiděloval stále více zodpovědnosti a odtáhl se pokaždé, když měl podezření, že některé z dětí začíná být příliš závislé.

„Jednou se lidé ptali muže, který proslul svou moudrostí:

„Máš hodně dětí, které z nich je tvé nejoblíbenější? " A muž odpověděl:

„Ze svých dětí mám nejraději to nejmenší do té doby, než vyroste,

to, co je daleko, dokud se navrátí,

to, co je nemocné, dokud se neuzdraví,

to, co je ve vězení, dokud se nedostane na svobodu,

a to, co trpí, dokud se neutěší. " (Gilbert, 2009, s. 50)

2.2.1 Otec a význam jeho role

Leman (2008) hovoří o tom, že někteří muži již procitli a jsou si vědomi reality, že otcovství je pro muže smysluplným a náročným povoláním. Ve své knize konfrontuje s názorem, že na osudu dítěte se nejvíce podepisují jeho vrstevníci a jeho vrozené vlastnosti a rodiče tedy nejsou zas tak důležití. Na toto tvrzení reaguje výzvou, aby se lidé šli podívat do věznic a ukázali mu vězně, který vyrůstal s matkou a otcem, kteří spolu žili ve vzájemném respektu a jejichž manželství se vyznačovalo láskou a úctou. Tato skutečnost je opravdu velmi nepravděpodobná.

Lamb (2010), jeden ze zakladatelů psychologie otcovství, publikoval již v roce 1976 knihu *Role otce ve vývoji dítěte*, která je známá citátem, že již kojenci otce potřebují a spontánně si k nim vytváří jiný druh vztahu než k matkám. Když je nablízku otec, tak projevují jiné zvuky, mají jiné reakce, než když jsou v přítomnosti matky. Z dlouhodobějšího hlediska novorozeňata, která mají od počátku života blízký a častý přístup k otci, lépe přijímají přítomnost cizích lidí, živěji reagují na podněty, o něco lépe se projevují pohybově (např. lezení) a odvážněji zkoumají předměty v okolí.

Leman (2008) upozorňuje na to, význam otce a jeho role taktéž spočívá v tom, že pomáhá dětem hledat jejich cestu životem. Dále se autor ptá, proč většina mužů nepřijímá výzvu zodpovědného rodičovství? Otcovství je totiž velmi náročné a nikdy nekončí, není v něm žádná přestávka v poločase ani konec sezóny. Přesto, že muži rádi zdolávají velké překážky a dychtivě se chtějí chopit každé velké výzvy, otcovství u nich zůstává stranou. Až po práci, po projížděce autem, až opraví motorku, až skončí tenisový turnaj, až už nezbývá nic k práci, se otec začíná věnovat dětem. A tak velká část mužů přehlíží to, kde by mohli otisknout nejhlubší stopu a najít největší uspokojení. Proto je dle něj velmi smutné, že muži opomíjí bezpodmínečnou lásku a přijetí, protože se nenaučili sytit jeden z nejvzácnějších vztahů, který kdy budou mít.

„Nepotřebuji trofeje ve sportu, padesát let staré hodinky ani majetek jako má Warren Buffet. Chci jen rodinu, které se po mně bude stýskat, vnoučata, která si mě budou pamatovat a manželku, která mě bude potřebovat a vážit si mě. Pokud

se tohle stane skutečností, pak budu vědět, že jsem důležitý – a nebude mě zajímat, co si o tom myslí zbytek světa.“ (Leman, 2008, s. 27)

2.2.2 Bezpodmínečná láska

K mužům se velmi často připisuje, že jejich přístup k dětem je velmi často spojen s podmínkami, které musí splňovat. Chapman a Campbell (2002) ve své knize jasně vysvětlují, jak je důležité dětskou citovou nádrž naplňovat bez podmínek. Bezpodmínečná láska dítě přijímá a oceňuje za to, kým je, ne za to, co je schopné udělat, nebo dělá. Muži mají tendenci projevovat lásku, která je závislá na výkonu. Tak jdou ruku v ruce s výchovnými metodami, kdy odměny, dárky a privilegia jsou nabízeny dítěti, když se chová žadaným způsobem a podává žadaný výkon. Dále autoři vyjadřují, že si to nerozporuje s úkolem děti usměrňovat a vychovávat, ale právě až poté, co byly naplněny jejich citové nádrže.

Jedině bezpodmínečné projevování lásky může předejít problémům, jakými jsou např. zášť, nejistota, strach, pocit viny a stav prožívání „nikdo mě nemá rád“ apod. Když má dítě dostatek paliva, tak má pak v náročných dnech dětství, ale i dospívání energii, aby se mohly co nejlépe vyvíjet a plně rozvinuly svůj potenciál.

Chapman a Campbell (2002) uvádí, že zásadní je, aby otec dítě nejen miloval, ale aby se dítě cítilo milované a to se děje právě tehdy, když otec dává lásku bezpodmínečně. Projevuje lásku bez ohledu na jeho kladné vlastnosti, nedostatky, omezení a toho, jak se chová. Nejedná se o nezdravou shovívavost, ale o výchovu, při které je potřeba dělat nejdůležitější věci jako první. Než může dojít k účinnému usměrňování a učení, je nutné, aby citová nádrž dítěte byla plná. Dítě pak dokáže rodičovské působení přijmout bez hněvu. Je mylnou obavou, že to vede k rozmazlenosti. Žádné dítě nemůže dostat příliš mnoho adekvátní bezpodmínečné lásky.

Autoři dále uvádí, že dítě je rozmazlováno nesprávným vedením. Právě tento základ ve vztahu rozhoduje, jestli dítě bude ochotně spolupracovat, bude šťastné, nebo zlostné, nejisté, nepřístupné a jakkoliv jinak nezralé. Chapman a Campbell (2002) neočekávají, že otec dokáže s bezpodmínečnou láskou přistupovat k dítěti dvacet

čtyři hodin denně, když ale půjde za takovým cílem, bude stále schopnější milovat, ať se děje, co se děje. Když bude otec plnit svou otcovskou úlohu navzdory jejich dětskému chování, tak děti tyto způsoby chování brzy odloží. Když se budou cítit upřímně milované, nebudou si připadat neschopné, že nemá smysl se snažit, protože otci není nic dost dobré. Nebude je trápit úzkost, hněv ani nízké sebevědomí. Otec má díl zodpovědnosti za jejich všestranný růst.

2.2.3 Otcovská pozornost

Děti potřebují, aby byl jejich otec emocionálně přítomný. V případě nedostatku otcovy pozornosti se vytváří syndrom, který je podle toho nazývaný porucha způsobená nedostatkem otcovy pozornosti – PNOP. Malé dítě potřebuje, aby mu otec pomohl orientovat se a projít světem, který na něj působí jako divoká džungle. Ano, příliš málo pozornosti ubližuje, stejně nebezpečné ovšem je i vést děti přespříliš – tedy dělat pro ně úplně všechno. Otcovství se dá charakterizovat širokým spektrem projevů, ale kvůli zjednodušení se zaměříme na dva protikladné póly: na otce s přeceňujícím přístupem k výchově a podceňujícím (Leman, 2008).

Otec, který přeceňuje výchovu, své dítě dusí. Leman to výstižně porovnává s výchovou tuleně, který pokaždé, když mu otec hodí rybkou, zatleská. V dítěti se tak vypěstuje tendence hledat vždy otcovo schválení a vybuduje se u ní nízká, nebo žádná sebedůvěra. Blokuje tak v dítěti to, aby rozvinulo své vnitřní zdroje, stane se na něm příliš závislé a jen těžko ho pak v dospělosti dokáže zdravě opustit. Dítě v tomto případě není povzbuzováno k zodpovědnosti. Dalším znakem přehnané výchovy je, že se nerozvinou jeho silné stránky a schopnosti a kritika a rozmazlování způsobí, že dítě se bude domnívat, že žádné výrazné talenty a originální osobnostní rysy nemá.

Pokud dítě nedostává příležitost obohacovat svou rodinu, nevytváří se u něj pocit sounáležitosti. Dítě potřebuje neustále zakoušet, že někam patří, bude tak ušetřeno velmi dlouhé cesty, která jej zavede k experimentování s drogami, k problémům ve stravování, v manželství apod. Dítě, které neprožívá sounáležitost, se pod nedostatkem rozvahy a rovnováhy začne stýkat s partou, která bude jeho vývoji spíše škodit než prospívat. Projevování přehnané výchovy má ničivý dopad.

Je dokázáno, že otcové, kteří používají vůči dětem ovládající a odmítavý způsob komunikace, se u nich aktivně podílí na rozvoji hysterie v dospělosti, na iracionálních výbuších hněvu, na závislosti a bezmocnosti a vzniká u ní i sklon k manipulativním výhrůzkám sebevraždou. U žen poté přetrvává touha po silném, idealizovaném otci - manželovi, který by se o ni staral. Otec má za úkol vést své děti tak, aby se z nich staly silné osobnosti, má je učit, jak zvládat problémy, pokud chce, aby byly v životě úspěšné.

U dětí, jejichž otcové výchovu podceňují, se rodí enormní snaha upoutat otcovu pozornost, a to za jakoukoliv cenu. Srdce dcer a synů volá po tom, aby si jich otec všiml. Když se otec nechá strhnout světským shonem, potřebou vydělávat peníze, fyzická a psychická vyčerpanost způsobí, že vztahy v rodině jsou podvyživené zanedbáváním. Děti pak trpí poruchou, kterou způsobil nedostatek otcovy pozornosti. Otcové někdy považují auto za větší hodnotu než dítě. Otcové, podceňující výchovu svých dětí, mají své děti ve svém hodnotovém žebříčku velmi nízko. A i pokud jsou doma, ještě nemusí vypovídat o tom, že jsou citově a duchem přítomni. Mohou s nimi být jen ve zřídkavém kontaktu a nesnažit se vstoupit do jejich dětského světa.

Takoví otcové netuší, co se jejich dětem líbí, na co se dívají v televizi, jak tráví svůj čas. Děti, které jsou příliš málo milované – oběti poruchy PNOP, porucha nedostatku otcovi pozornosti, mají tendenci na otcovu nepřítomnost reagovat přehnaným snažením v dosahování vynikajících výsledků ve svém povolání. Takové vztahy jsou bolestně pokřivené. Děti se naučí dosáhnout úspěchu, ale stěží navazují vztahy. Můžou se pak projevat velmi soutěživě ve světě sportu, podnikání a umění a získat mnohá uznání. Ovšem jejich motivací je strach, že nemají žádnou hodnotu a skutečný pocit naplnění se tak nemůže dostavit (Leman, 2008).

2.2.4 Důvěra otce

Dítě musí získat důvěru jak u své matky, tak u svého otce. Krishnananda a Trobe (2011) uvádí, že člověk se po celou dobu svého života učí důvěře a učí se jí znovu a pokaždé, když prochází těžkými časy. Pokud otec své děti miluje, bude pro ně přirozené mu důvěřovat. Bude se jim v životě dařit. Nezapletou se s nějakou

sektou a nebudou se pokoušet o sebevraždu. Dle Lemana (2008) dobrý rodič vychová báječné děti. Nejlepším návodem je mít na zřeteli, že otec, matka ani děti nemusí být dokonalí, zásadní je vybudování správného vztahu. Být zaměřený na správný vztah spíše než se snažit dělat správné věci.

Leman dále uvádí, že svým dětem rodiče mohou dát jenom, co sami mají. Nemá význam, aby byli zoufalí z toho, co jim schází a také je třeba mít na paměti, že to, co dětem nebude dáno, je také důležité. Např. v oblasti dárků. Autor poukazuje na to, že přivést dítěti z cesty nějakou hračku jen proto, že se musí něco přivést, by ponižovalo jeho děti – naznačovalo by to, jako by si je mohl koupit a do vztahu by to vneslo neupřímnost. Výchova se daří tam, kde je založena na dobrých vztazích než na několika hořkých kapkách konzumu. Rodič se nemá snažit být Santa Clausem, rodičovství je o vytváření vztahu.

Důvěryhodný otec nikdy nelže, plní, co slíbil a je spolehlivý. Takový otec proměňuje nedůvěru v důvěru. Důvěra se pak v manželství projevuje takto: manželský partner bude svobodný, spontánní a rovnocenný. Nebude se bát říct, co doopravdy cítí, ani nebude utíkat před svou zranitelností, ale přijme ji. A to je jeden ze základů, protože dobrý psycholog nám jen potvrdí, že komunikace je pro úspěšné manželství životně důležitá a dobré komunikační dovednosti vyžadují ochotu být zranitelný. Když děti ví, že můžou svému otci důvěřovat, spadnou z nich mnohá břemena. Spousta drobných okamžiků, kdy děti zakouší, zda se můžou spolehnout na rozhodnutí, nebo radu svého otce, kterému jde opravdu o jejich nejlepší zájmy, je naučí důvěřovat lidem kolem. Otec v dítěti tak přede základní vlákno důvěry a důvěra buď je, nebo ne, nelze ji předstírat (Leman, 2008).

2.2.5 Profil dobrého otce

Jedna studie došla dle Lemana (2008) k závěru, že pokud jsou děti na hřišti bez oplocení, tak se chovají méně jistě a také se méně věnují hře. Dále mají potřebu se shlukovat uprostřed a jen velmi malý počet dětí se odvážně odhodlá do prostorů mimo hřiště. To, o čem byli psychologové přesvědčeni, že děti ponižuje, jim naopak vyhovuje. Pravidla pro život dětem pomáhají. A otec, který je přítomný a přistupuje

k výchově aktivně, působí na děti jako plot kolem hřiště. Jeho přítomnost přináší dětem klid a jistotu a znamená opravdu velmi mnoho.

Leman (2008) zdůrazňuje, jak je pro děti důležité jíst společně s celou rodinou – i s otcem – co nejvíce dní v týdnu. Jedině rutina, kvalita a pravidelnost buduje zdravý pocit sounáležitosti. Otec, který je ochotný přinést oběti kvůli vztahu, nezůstane bez odměny. Když si muž nechá ujít místo, kde by měl vyšší plat, ale stálo by ho to hodně času cestováním a staví vztah nad ostatní záležitosti a je raději se svou rodinou, může o to více pozitivně působit na život svých dětí. Vědomí, že je otec přítomný a dává najevo podporu (při veřejném vystoupení, nebo při sportovních zápasech), je pro dcery obzvláště důležité. Otcův zájem dodává dětem taktéž motivaci a vysílá k nim jakýsi signál, že ho zajímá to, co zajímá ji. Otcova ochota dát stranou svůj život, aby vstoupil do života svého dítěte, formuje jeho duši. Otec má vliv na budoucnost svých dětí a poskytuje jim správnou ochranu před necharakterními lidmi.

Otec, který si dá tu práci, že své dítě uloží ke spánku, často přijde na to, že tyto chvíle v závěru dne nabízí možnost ke kvalitním rozhovorům. Dítě je unavené, nemá velkou touhu být samo a je obzvláště otevřeno něze a láskyplnosti bez všech zábran. Vytváří se blízkost, dítě s chutí naslouchá poučením a nechává se povzbudit, v tom, co jej zrovna tíží, nebo řeší (MacDonald, 2002).

„Otcovo utvrzování neproběhne jednou provždy. Vztah není jedolitá betonová dálnice. Připomíná spíše štěrkovou cestu, která se vytváří tak, že se přidává jeden drobný kámen za druhým, věnováním času, gestem, které vyjadřuje zájem, schopností vcítit se.“ (Leman, 2008, s. 57)

2.2.6 Chápající otec

Leman (2008) uvádí, že děti potřebují vždy otce, který s nimi aktivně tráví čas a zároveň otce, který má pro ně pochopení. Otec by se měl snažit vstupovat do světa dětí, nikoliv emocionálně válcovat jejich city udělováním rad. Otec se nemá snažit napravovat své dítě, ale vytvořit si s ním vztah a poznat jej. Dítě nikdy nežádá a ani nepotřebuje, aby za něj otec řešil určité problémy, ale primárně chce,

aby mu porozuměl. Pochopení je ovšem náročnější než napravování, vyžaduje, aby otec odložil to, co právě dělá, na tak dlouho, aby mohl vstoupit do světa dítěte. Otec musí být ochotný projít spolu s ním jeho obavami a nejistotou, místo, aby ihned vyvozoval odpovědi. Musí překonat to, že jeho přirozenost touží vyvozovat závěry a místo toho se zaměřit na proces. Otcové by měli dětem projevovat především empatii. Když otec prokazuje zájem o to, čím se jeho dítě trápí a o jeho problémy, předá mu dědictví, které si nemůže koupit ani nejbohatší muž na světě.

Tím, že své děti otec chápe, je taktéž odpovídajícím způsobem formuje. Proto Leman (2008) nesouhlasí s těmi, kteří tvrdí, aby byly děti ponechány sami sobě a šly si svojí vlastní cestou. Je přesvědčený, že je potřebné a do určité míry taktéž nutné citlivě reagovat na povahu dítěte a jeho sklony, a aby otcové vědomě užívali tuto informaci při vedení svých dětí. Při nedostatku péče z otcovy strany budou děti ztracené, svedené na scestí a zneužité. Děti, kterým chybělo dostatečné pozitivní oceňování, mají o sobě velmi ubohé mínění. Dají se přirovnat k těstu, které se stane čímkoliv, čím druzí budou chtít, aby se staly, jen, aby patřili mezi své vrstevníky. Svou energii vyčerpají na to, aby se podřídily tomu, jakými si myslí, že svět chce, aby byly. Otec musí hrát důležitou roli v životě svého dítěte. Být důležitým je myšleno, aby otec vstupoval do vztahu s dětmi a smysluplně s nimi trávil čas. Dcery si hodně pamatují a hluboce prožívají, když se jejich otec chopí iniciativy a vybere jim dárek namísto nechávání takových úkolů na matce.

2.3 Následky nenaplnování vývojových potřeb dětí

Dívat se na svět očima druhých je základem pochopení a snášenlivosti píše v doslovu knihy „Porozvodové jedy“ Friml (Warshak, 2003). Dle něj stačí docela málo a to poctivě hledat upřímnou odpověď na jednoduchou otázku: Co potřebuje a co chybí té jedinečné, malé bytosti, bezbranné vůči dospělým lidem, dění ve světě a naneštěstí především vůči těm, kteří o ni mají dbát, chránit ji a uvést do života? Zodpovědnost nenesou jen rodiče, ale i společnost se svými správními orgány, úředníci a také soudcové, kteří nakonec rozhodují.

Jedním z následků nenaplněných potřeb v budoucnosti, který má dopad nejen na individuální život jedince, ale je závažný svým společenským rozsahem,

je antisociální chování, které zasahuje nejen politickou kulturu projevy slovní agresivity, ale také způsobuje růst násilí na ulicích, které lidi znepokojuje a cítí se na ulici méně bezpečně. Odborníci již odhalili kořeny tohoto trendu. Poměrně velké množství výzkumů bylo po druhé světové válce a především v období zvyšujícího se počtu neúplných rodin, většinou rodin bez otce, věnovaných důsledkům absence otce na vývoj dětí. Výsledky těchto výzkumů převážně potvrzovaly, že absence otce má často za následek antisociální chování dětí, nedostatečný kognitivní rozvoj, podprůměrné školní výsledky, konflikt pohlavní identity a nízké sebevědomí (Snarey, 1993).

Bakalář (2002) shrnul následky nenaplněných potřeb do několika klíčových bodů:

- otec je připraven o morální autoritu, kterou však potřebuje k tomu, aby mohl své dítě vést životem a vštěpil mu určitou disciplínu, přičemž děti následně svého otce vnímají jako osobu „zvenčí“, tzv. outsidera;
- nastává jev s názvem „vytrácení otců ze sociální a rodičovské scény“, přičemž nepřítomnost otce v rodině vyvolává dramaticky a negativně ovlivňuje všechny její členy;
- děti, které žijí odděleně od svých otců, se účastní vícero nehod (úrazů) a vykazují vyšší procento výskytu chronického astmatu, bolestí hlavy a poruch řeči;
- růst trestné činnosti u mladistvých, závislosti na alkoholu či drogách, těhotenství neplnoletých, promiskuita apod.

Většinou si lidé myslí, že znají potřeby svých dětí, protože taky byli dětmi a zažili to sami na sobě. Ale nemusí to tak být. I když některé potřeby člověka v dětství mohly být velmi silné, pravděpodobně je tehdy nedovedl rozpoznat a pojmenovat. Zažíval různé stavy nejasného původu a tyto neznámé dokázal pochopit a určit jen zkušený pozorovatel. Postupně během dospívání mnohé tyto potřeby, uspokojené, nebo i neuspokojené, byly překryté požadavky dospělého věku, jako je najít si partnera, uplatnit se v zaměstnání, společenském životě atd. (Bakalář, 2002).

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

Ke splnění cíle je využita kvantitativní metoda výzkumu – dotazníkové šetření. Kvantitativní výzkum je dle Průchy (2014) empirickou analýzou jevů a procesů vybrané reality, ve kterých se používají exaktní metody a nástroje pro měření a vyhodnocení zkoumaných objektů. Kvantitativní výzkum má vždy naprosto jasně definovaný předmět zkoumání.

3.1 Cíl, výzkumné otázky, metoda výzkumu, respondenti

Cílem výzkumné části je charakterizovat roli otce v rodině a identifikovat to, jako dokáží otci z úplných rodin naplnit vývojové potřeby svého dítěte předškolního věku. Dílčím cílem je poté zjistit, jaké vývojové potřeby otcové u svých dětí v předškolním věku naplňují.

Výzkumné otázky zní:

Jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte předškolního věku?

Jaké vývojové potřeby otcové u svých dětí v předškolním věku naplňují primárně?

Jaké je role otce v rodině vůči dětem?

K čemu otec své děti vede a k čemu je formuje?

Jak otec své děti formuje specifickou stimulací?

Tráví otec se svými dětmi dostatečné množství volného času?

Na základě výzkumných otázek poté výzkumník sestavil otázky pro samotný dotazník, který je rozdělený do několika částí:

- potřeba „být chtěné a vítané“;
- potřeba fyzického kontaktu;
- potřeba získání informací a dovedností;
- potřeba verbální opory;
- potřeba vzájemné lásky rodičů;
- potřeba společného trávení volného času;

- potřeba respektu a pozornosti;
- potřeba bezpečí.

Dotazník byl použit proto, že se jedná o velmi rychlou a jednoduchou metodu výzkumu, kterou lze dosti snadno vyhodnotit a lze jím oslovit poměrně široký okruh respondentů. Dotazník byl vytvořen za účelem splnění cíle této diplomové práce a obsahuje celkem 34 otázek.

Dotazníkové šetření se zúčastnili otcové z úplných rodin. Na základě provedené pilotáže, byly dvě otázky sloučené do jedné, upraveny některé odpovědi a přeformulovány 3 otázky. Také byla dotvořená závěrečná otázka, která byla i v jedné pilotáži zajímavě komentována. V průběhu již spuštěného dotazníku jsem pak dostala ještě další přínosné podněty, které ovšem nebylo již možné zpracovat, ale prostor k vyjádření svých reakcí a upřesnění chování v souvislosti se situací, v které se rodina a otec nachází, skýtala varianta „d“. K výběru respondentů byla použita metoda snow ball. Snow ball je dle Ferjenčíka (2010) technika sněhové koule, jehož podstata je velmi jednoduchá – původně malá sněhová koule na sebe lavinově nabaluje stále větší množství sněhové hmoty, až získá odpovídající velikost, což odpovídá i tvorbě vzorků respondentů v rámci populace, které jsou výzkumníkovi dosti těžko dostupné. Snowball technika spočívá tudíž ve výběru jedinců, kteří výzkumníka dále vedou k ostatním členům cílové skupiny. Díky metodě snowball byli tudíž vybráni velmi podobní respondenti, kteří se navzájem znají, a proto v tomto případě nelze hovořit o větší sociální pestrosti. Metoda má zajisté své limity, které spočívají taktéž ve zkreslení reality apod.

Původním záměrem výzkumníka bylo dotazník předat respondentům fyzicky a zapisovat si taktéž průběh a reakce otců, avšak vlivem COVID-19 a na základě konzultace s vedoucím práce výzkumník dospěl k závěru, že efektivnější je využití online dotazníkového šetření. Dotazník tedy vyplnili ochotní tatínci (respondenti), u kterých výzkumník ví, že zde převažují celkem plnohodnotné vztahy a funkční rodiny. Dle pilotáže získal výzkumník informace o tom, že jsou k sobě někteří otcové i velmi kritičtí a snaží se vzdělávat se svými manželkami na různých seminářích o výchově a dosáhnout co nejvíc ideálního přístupu. Milým překvapením bylo ve velmi krátké době nasbíráno celkem 31 odpovědí. Tedy jsou odpovědi hodně

omezené podobnou skupinou tatínků, kteří patří přes všechny náročné okolnosti vesměs do kategorie angažovaných otců. Rozhodně by výzkumníka zajímala širší a hlubší sonda do přístupu otců na rozsáhlejším a pestřejším vzorku respondentů, což je námět pro další možný budoucí výzkum. Dále je nutné zmínit triangulaci – původně měly v rámci dotazníku odpovídat taktéž matky, ale zpracování by bylo příliš náročné na čas. Do budoucna by se tak tato práce mohla rozšířit o porovnání s matkami a jejich odpověďmi.

3.2 Analýza a interpretace získaných dat

Dotazníkového šetření se zúčastnili pouze muži, tedy otcové z úplných rodin, kteří mají alespoň 1 dítě ve věku 3 až 6 let.

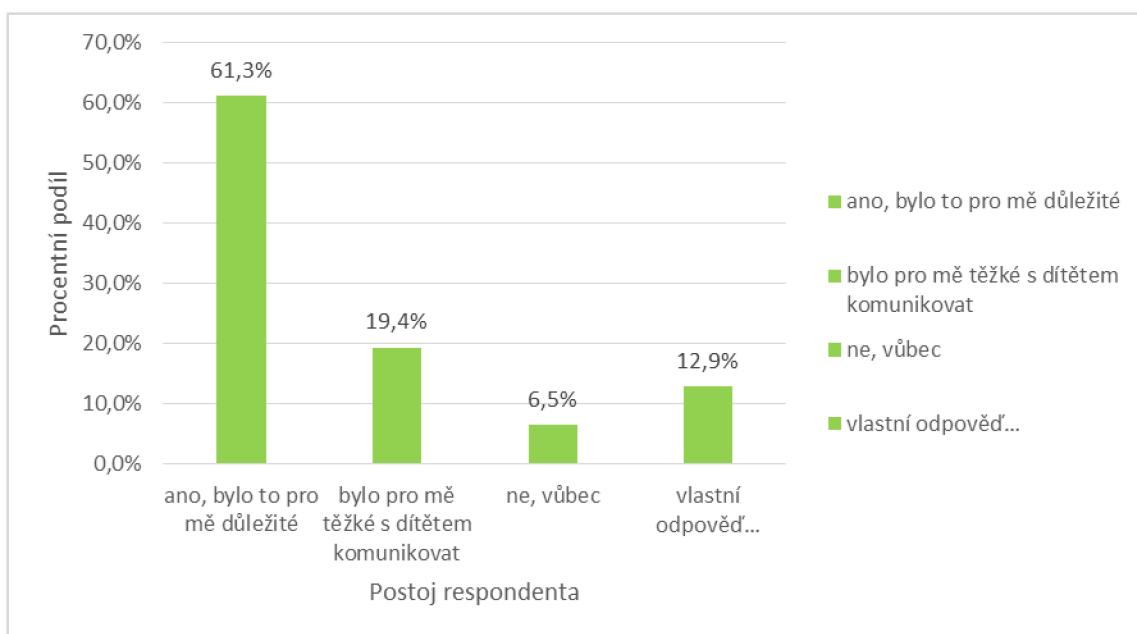
3.2.1 Potřeba „být chtěné a vítané“

První část dotazníkového šetření byla věnována potřebě „být chtěné a vítané“, a proto byli respondenti tázáni na to, jak prožívali informaci, že se jim narodí dítě. Celkem 83,9 % na tuto otázku odpovědělo kladně s tím, že je tato informace zajisté velmi potěšila. Pouhých 3,2 % respondentů bylo v rozpacích. Respondenti v 12,9 % případů odpovídali svými slovy, kdy hovořili např. o tom, že měli obavy či strach a dále taktéž o tom, že to pro ně bylo něco naprosto neznámého. Jeden z respondentů např. zmínil, že v době, kdy čekali dítě, prožívali zároveň poměrně velkou a hlubokou krizi v manželství a dítě tak změnilo jejich plány do budoucna.

Respondenti byli dotazováni taktéž na to, jak moc se na narození dítěte těšili, kdy mohli volit své nadšení na stupnici od 1 (min.) do 10 (max.). Více jak polovina respondentů, tedy 51,6 %, uvedla hodnotu „10“, což znamená, že se skutečně na dítě velmi těšila. Dalších 45,2 % respondentů uvedlo hodnoty v rozmezí od 5 do 10, což je pozitivní zjištění. Lze tudíž tvrdit, že respondenti se skutečně na narození svého dítěte velmi těšili.

V rámci dotazníkového šetření byla taktéž pozornost zaměřena na to, zda respondenti se svým dítětem již v období jeho prenatalního vývoje komunikovali – mluvili s ním, hladili své ženě břicho apod. Z Grafu 1 vyplývá, že celkem 61,3 % respondentů se svým dítětem komunikovala, jelikož to pro ně bylo velmi důležité – chtěli,

aby je jejich dítě slyšelo a vědělo o nich. Dalších 19,4 % respondentů uvedlo, že se svým dítětem nekomunikovalo, jelikož v tomto stádiu těhotenství bylo pro ně těžké s dítětem komunikovat. Jen minimum respondentů uvedlo, že s dítětem nekomunikovalo, tedy celkem 6,5 %. V případě volby vlastní odpovědi respondenti hovořili o tom, že pro ně byla komunikace s jejich dítětem naprosto přirozená, avšak nikoliv důležitá. Dále zmiňovali, že s dítětem sice komunikovali, ale nikoliv pravidelně apod.

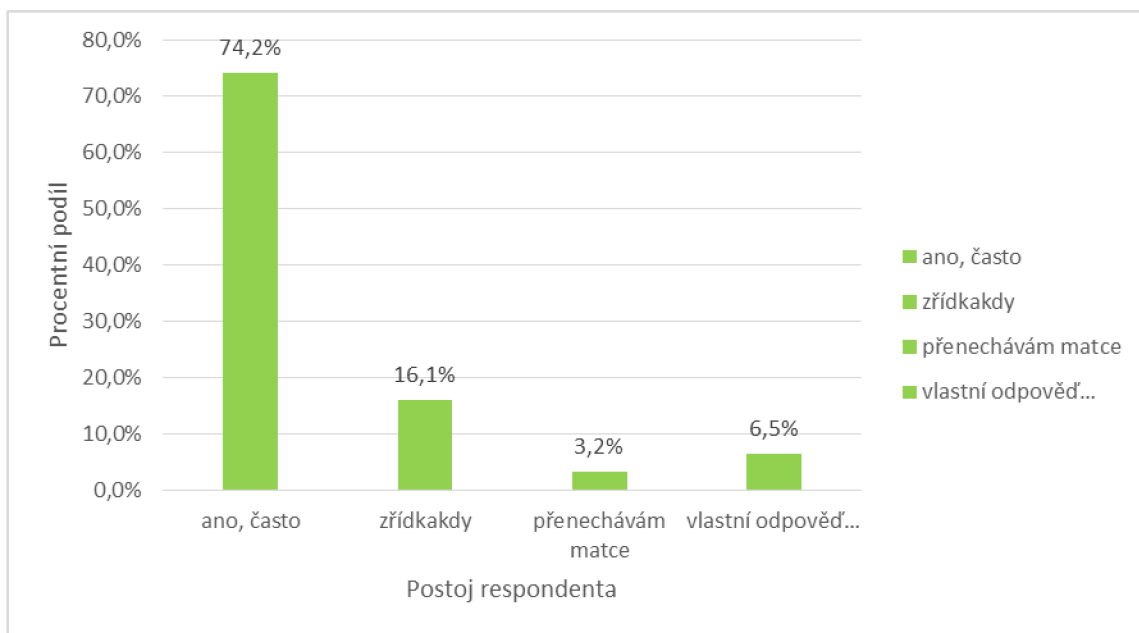
Graf 1: Komunikace v rámci prenatálního vývoje

Zdroj: vlastní tvorba

3.2.2 Potřeba fyzického kontaktu

Další část dotazníkového šetření byla věnována potřebě fyzického kontaktu, protože i tato potřeba je pro každé dítě velmi důležitá. Respondenti tak byli tázáni na to, zda jejich dítě od nich dostává dostatek fyzického kontaktu – tulení se, mazlení, chování, objímání a jiné formy fyzického kontaktu, které vyvolávají v dítěti pozitivní pocity. Na tuto otázku celkem 74,2 % respondentů uvedlo, že ano a dalších 6,1 % respondentů uvedlo, že jen zřídka. Dotazníkového šetření se zúčastnili však také respondenti, kteří fyzický kontakt spíše přenechávají na matce dítěte – celkem 3,2 % respondentů. Dále respondenti v 6,5 % případů hovořili o tom, že s dítětem mají např. velmi komplikovaný vztah, jelikož dítě zlobí a velmi často musí dostat

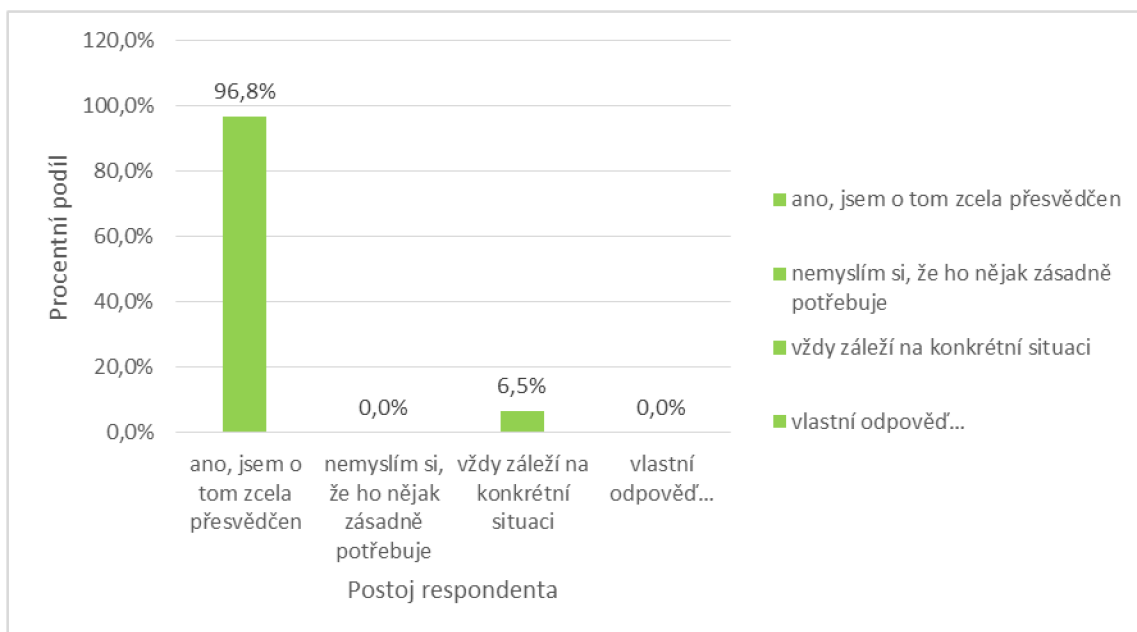
„na zadek“. Další respondent zmínil, že v okamžiku, kdy se ocitne doma, dítě ihned přiběhne a celou dobu se s ním mazlí. Získané výsledky prezentuje Graf 2.

Graf 2: Dostatek fyzického kontaktu

Zdroj: vlastní tvorba

Další otázka směřovala na to, zda dítě potřebuje dle názoru respondenta fyzický kontakt. Z Grafu 3 vyplývá, že dítě fyzický kontakt potřebuje, o čemž jsou respondenti zcela přesvědčeni v 96,8 % případech, což je tudíž velmi vysoké procento kladných odpovědí. Dalších 6,5 % respondentů uvedlo, že vždy záleží na konkrétní situaci. Žádný z respondentů se nedomnívá, že by dítě fyzický kontakt nepotřebovalo, což je pozitivní zjištění.

Graf 3: Potřeba fyzického kontaktu

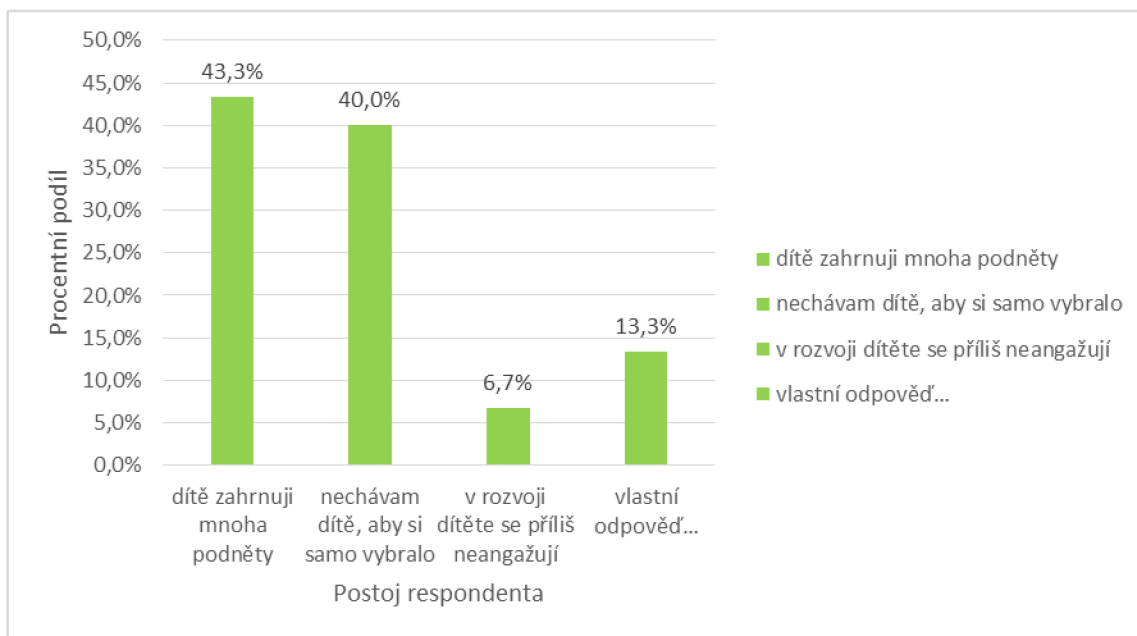
Zdroj: Vlastní tvorba

3.2.3 Potřeba získání informací a dovedností

V rámci dotazníkového šetření byla pozornost zaměřena taktéž na potřebu získávání informací a dovedností, přičemž respondenti byli dotazováni na to, do jaké míry cíleně přemýšlí o dítěti, než mu něco nabídnou – věc, činnost apod. Respondenti mohli vybírat na stupni od 1 (min.) do 10 (max.). Nejvíce respondenti volili hodnotu „8“ – celkem 8,7 % respondentů a dále hodnotu „7“, celkem 19,4 % respondentů. Odpovědi se pohybovaly na škále od „5“ do „10“, přičemž „5“ označilo celkem 6,5 % respondentů a „10“ pouhých 3,2 %, což svědčí o tom, že respondenti převážně skutečně přemýšlí o dítěti, než mu něco nabídnou.

Dále byli respondenti dotazováni na to, jak své děti podporují v oblasti poznávání nového světa, který se kolem nich nachází – svět hraček, lidí apod. Z Grafu 4 vyplývá, že celkem 43,3 % respondentů své děti zahrnuje mnoha podněty a dalších 40 % respondentů ponechává na svém dítěti, aby si samo vybralo. Celkem 6,7 % respondentů uvedlo, že v rámci rozvoje svého dítěte se příliš neangažují. V rámci otevřené odpovědi, kterou označilo celkem 13,3 % respondentů, respondenti hovořili o tom, že dítěti sice určité podněty nabízí, ale nevnucují jim je a dle jejich názoru je žádoucí, aby dítě taktéž samo přišlo s novými podněty a dotazy apod. Někteří

respondenti zmiňovali, že své dítě podporují, ale pozvolna. Jeden z respondentů se svému dítěti věnuje primárně ve svém volném čase apod.

Graf 4: Podporování dítěte v poznávání nového světa

Zdroj: vlastní tvorba

Důležité je taktéž podporovat u dítěte jeho hravost prostřednictvím nejrůznějších her, a proto byli respondenti dotazováni na to, jaké hry pro své dítě upřednostňují. Zde uvedlo celkem 40,7 % respondentů, že vybírají spíše hry tvořivé a kreativní, což je pozitivní zjištění, jelikož právě tyto hry se na rozvoji dítěte aktivně podílí. Dalších 37 % respondentů hovořilo o hrách volných a 22,2 % respondentů zmínilo hry, které mají nastavená pravidla. V některých případech respondenti hovořili o tom, že upřednostňují jak hry volné, tak hry s pravidly či vždy hru volí s ohledem na její typ, jelikož určité hry vychází z jasně nastavených pravidel a jiné naopak vyžadují spíše volnost.

Velmi zajímavá otázka se dotýkala toho, jak respondenti hovoří o pedagogovi v mateřské škole před dítětem, tedy doma, mimo školní prostředí. Celkem 61,3 % respondentů uvedlo, že uctivě, dalších 29 % zmiňovalo, že neutrálně a 6,5 % respondentů upozorňuje na jeho chyby.

3.2.4 Potřeba verbální opory

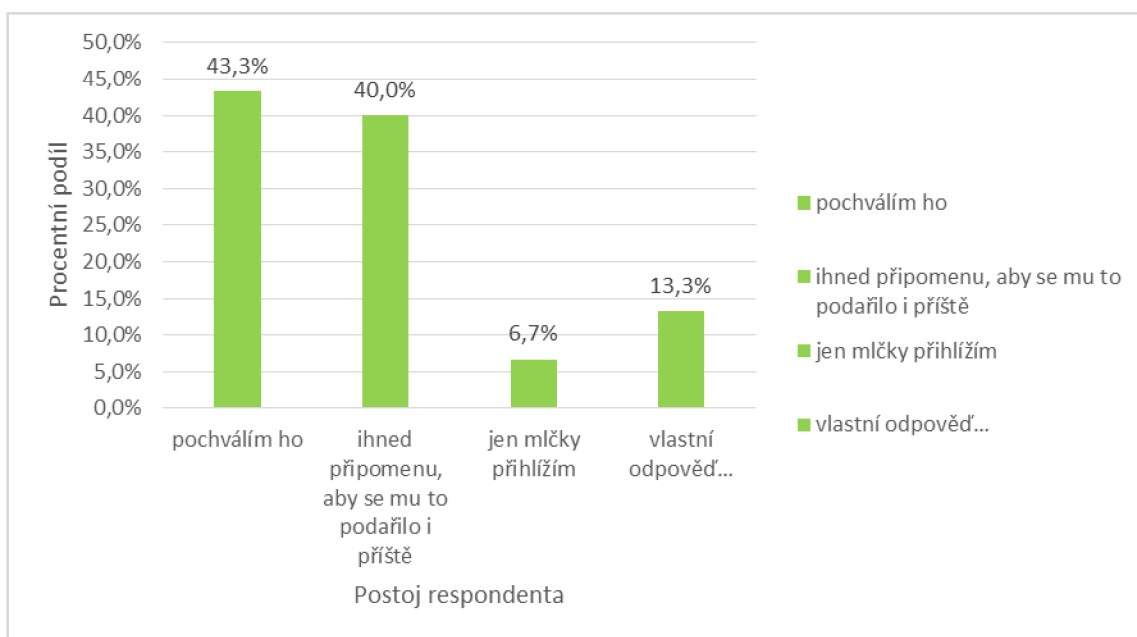
Potřeba verbální opory je pro dítě klíčová, a proto této oblasti bylo věnováno vícero otázek. V rámci potřeby verbální opory byla pozornost nejdříve zaměřena na to, zda respondenti své dítě ujišťují o bezpodmínečné lásce k němu a zda mu tedy říkají: „Mám tě rád“. Zde byla převaha kladných odpovědí, jelikož celkem 80,6 % uvedlo, že ano. Dalších 22,6 % respondentů uvedlo, že pouze občas, přičemž „ne“ neoznačil žádný respondent.

Respondenti byli dotazováni taktéž na to, zda své dítě ujišťují o jeho jedinečnosti. Celkem 80 % respondentů uvedlo, že ano, přičemž 6,7 % respondentů je naopak přesvědčeno o tom, že v tomhle věku to není ještě zapotřebí. Dalších 6,7 % respondentů se domnívá, že ujišťovat své dítě o jedinečnosti ani není zapotřebí. V případě volby otevřené odpovědi respondenti hovořili o tom, že své dítě nepřesvědčují nikterak cíleně, ale zajisté mu dávají znát, že každý člověk je originál a jedinečný. Další respondenti jej o jeho jedinečnosti nepřesvědčují nikterak přehnaným způsobem.

V případě, že je dítě nemocné, 69 % respondentů s ním tráví hodně času či naopak jen přijde občas za manželkou se zeptat, zda je dítěte již lépe (13,8 % respondentů). Žádný z respondentů nezvolil odpověď, která by poukazovala na to, že se svým dítětem komunikují v okamžiku, kdy je nemocné, jen málo. Celkem 17,2 % respondentů zvolilo otevřenou odpověď, kde např. zmiňovali, že se svým dítětem tráví v době nemoci čas dle svých vlastních časových možností, jelikož jsou značně vytížení. Další respondenti hovořili o tom, že jsou neustále v práci, takže příliš volného času nemají. Respondenti taktéž hovořili o tom, že v okamžiku, kdy je dítě nemocné, mají doma volnější režim, pouští si více pohádek apod. Jeden z respondentů zmínil, že to, zda je dítě nemocné či nikoliv, nemá vliv na to, zda s ním tráví čas.

Pokud se dítěti něco podaří, celkem 93,5 % respondentů jej za to pochválí. Pouhých 3,2 % respondentů svému dítěti ihned připomene, aby se mu to podařilo i příště. Při volbě otevřené odpovědi respondenti zmiňovali, že se jej snaží sice chválit, ale ne vždy si na to vzpomenou. Další respondenti zmiňovali, že jej chválí,

ale mnohem méně a spíše se s ním snaží o jeho úspěchu hovořit. Získané výsledky prezentuje Graf 5.

Graf 5: Když se dítěti něco podaří

Zdroj: vlastní tvorba

Další otázka směřovala na to, jak se respondent zachová v okamžiku, když se dítě něco nepodaří. V tomto případě převážná většina respondentů (93,5 %) zmínila, že své dítě vede k tomu, jak to má udělat lépe a povzbuzuje jej, ať to zkusí dál. Žádný z respondentů nepoukazuje na to, jak je to s ostatními dětmi nebo že neumí své dítě odpovídajícím způsobem motivovat. Respondenti taktéž hovořili o tom, že své dítě se snaží aktivně povzbuzovat a vysvětlit mu, že v případě nezdaru není nutné se na sebe zlobit. Dále poukazují na to, že i jim se v životě mnohdy nedaří, a proto nezdar vůbec nevadí.

Velmi důležitá je taktéž reakce respondentů na to, když se jejich dítě bojí, a proto i na to byli v rámci dotazníkového šetření dotazováni. Celkem 83,3 % respondentů uvedlo, že pokud se dítě bojí, povzbuzují jej, aby strach z neznámého vůbec neměli. Dalších 3,3 % se naopak domnívá, že je vhodné dítě nechat se bát, aby strach samo poznalo a vědělo, co způsobuje. Žádný z respondentů toto nepřenechává na matce. Při volbě otevřených odpovědí respondenti zmiňovali, že své dítě se snaží vždy povzbuzovat, aby se nebálo, či jej dokonce chovají, řeknou mu, ať se nebojí, že jsou

s nimi. Důležité je taktéž komunikovat s dítětem, proč se vůbec bojí a hledat tudíž příčinu jeho strachu.

Respondenti byli dále tázáni na to, jak své dítě poučují, přičemž celkem 48,4 % uvedlo, že si plně uvědomují, že je jejich dítě malé, a proto se jej snaží sice poučovat, ale velmi vlídným způsobem a tudíž přiměřeně. Dalších 38,7 % respondentů uvedlo, že své dítě příliš poučovat neumí, přičemž občas bouchnou do stolu apod. Dle 9,7 % respondentů by mělo být poučování vždy výstižné a rázné. Respondenti taktéž uváděli, že v okamžiku nebezpečného jednání a chování jsou na své dítě spíše důrazní, avšak vše jim vysvětlí, aby celé situaci děti samy porozuměly.

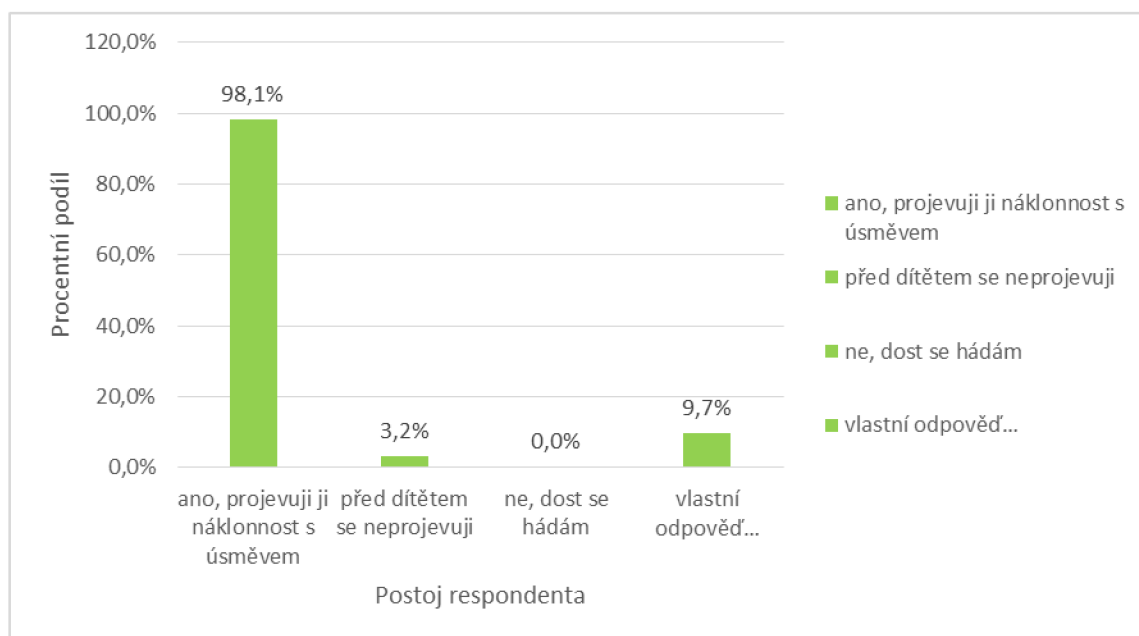
Na otázku, zda jsou respondenti trpělivými při odpovídání na dotazy od svých dětí zvláště v případech, kdy je jich větší množství a jdou rychle za sebou, 32,3 % respondentů odpovědělo, že ano, dalších 64,4 % uvedlo, že trpělivými jsou jak kdy a jen minimum respondentů, 3,2 % uvedlo, že trpělivými skutečně nejsou, protože na to nemají vůbec kapacitu. V případě otevřené odpovědi poté zmiňovali, že jim trpělivost moc nejde, jelikož jsou velmi často unavení a vůbec tudíž nemají sílu svému dítěti něco trpělivě vysvětlovat. Další respondenti hovořili o tom, že na začátku jsou trpěliví, avšak když to již trvá delší dobu, trpělivost se pomalu vytrácí.

Pokud se dítě vzteká či křičí, 58,1 % respondentů se snaží jej uklidnit, vzít jej do náruče a mluvit na něj klidným hlasem. Dalších 38,7 % respondentů jej naopak okřikne s tím, ať se okamžitě uklidní. Žádný z respondentů neuvedl, že své dítě raději předá matce, aby si s ním poradila ona. Respondenti taktéž hovořili o tom, že jejich reakce závisí na situaci a na aktuálním rozpoložení.

3.2.5 Potřeba vzájemné lásky rodičů

Z hlediska potřeby vzájemné lásky rodičů byli respondenti tázáni na to, zda je jejich dítě svědkem toho, že mají rádi svoji ženu. Převážná většina respondentů, tedy 87,1 % uvedla, že ano, jelikož své ženě před dítětem projevují náklonnost úsměvem, polibkem, obětím apod. Naopak 3,2 % respondentů se před dítětem nikterak neprojevují. V případě otevřené odpovědi (9,7 % respondentů) bylo zmiňováno, že respondenti se snaží dávat najevo projevy své lásky a jejich děti jsou tudíž

svědkem, že svoji ženu mají rádi, a to i v okamžiku, kdy se hádají. Byli zde i respondenti, kteří náklonnost vůči své ženě před dítětem vůbec neřeší a neprojevují ji, jelikož si se svojí manželkou nerozumí. Získané výsledky prezentuje Graf 6.

Graf 6: Dítě jako svědek lásky k ženě

Zdroj: vlastní tvorba

V rámci dotazníkového šetření byla pozornost zaměřena na to, zda si respondenti myslí, že pokud dítě vidí u svých rodičů lásku, má to zásadní vliv na jeho vývoj. Zde byly odpovědi naprosto jasné, jelikož 100 % respondentů uvedlo, že ano.

3.2.6 Potřeba společného trávení volného času

Další část dotazníkového šetření směřovala na společné trávení volného času a respondenti byli dotazováni na to, zda si svým dítětem povídají. Celkem 74,2 % respondentů uvedlo, že ano, a to kdykoliv je to možné. Dalších 29 % respondentů uvedlo, že si se svým dítětem povídají jen příležitostně. Žádný z respondentů neuvedl, že by si se svým dítětem nepovídal vůbec.

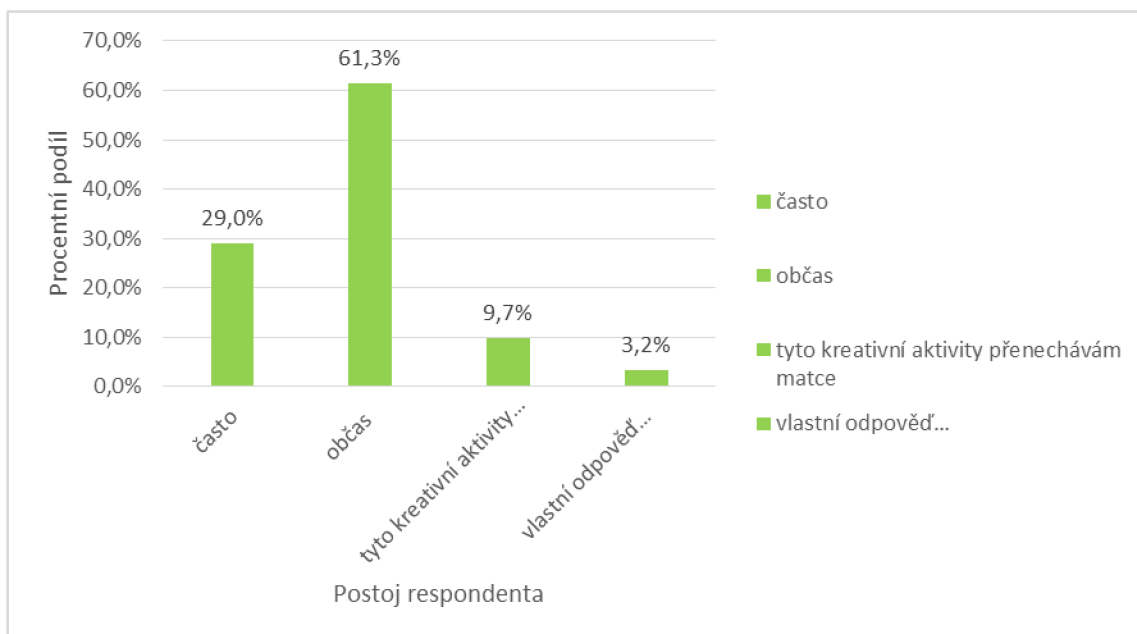
Celkem 61,3 % respondentů dále hovořilo o tom, že se svým dítětem příležitostně sportuje, přičemž 35,5 % respondentů uvedlo, že s ním sportuje, kdykoliv

je to možné. Někteří respondenti nejsou sportovně založení, a proto se svým dítětem tudíž ani nesportují a ke spotu jej nevedou.

Respondenti byli dotazováni taktéž na to, zda jim dítě může pomáhat, když pracují. U 51,6 % respondentů se dítě zapojuje do všeho, co respondent dělá, a to kdykoliv je to možné. Dalších 45,2 % respondentů uvedlo, že jim jejich dítě může pomáhat, ale pouze příležitostně. Žádný z respondentů nezmínil, že mu jeho dítě nepomáhá a spíše jej nechává, aby si hrálo. Při volbě otevřené odpovědi respondenti hovořili o tom, že to, zda jim dítě pomáhá či nikoliv, ve velké míře závisí na typu práce, jelikož některé práce jsou vhodné a dítě může pomoci, avšak u jiných prací děti spíše zdržují.

Velmi důležité jsou pro každé dítě procházky do přírody. Proto byli respondenti dotazováni na to, zda se svým dítětem chodí do přírody. Ze získaných odpovědí vyplývá, že 51,6 % respondentů do přírody se svým dítětem chodí často a dalších 45,2 % respondentů do přírody chodí taktéž, ale pouze příležitostně. Žádný z respondentů nevedl, že by s dítětem do přírody nechodil vůbec, což je pozitivní zjištění.

Respondenti byli taktéž tázáni na to, zda se svým dítětem malují, zpívají, muzicírují, tancují či tvoří apod. Více jak polovina respondentů, tedy 61,3 %, uvedla, že občas se svým dítětem tyto činnosti provozují. Dalších 29 % respondentů se vyjádřilo k této odpovědi tak, že tyto činnosti *realizují* se svými dětmi často, přičemž 9,7 % respondentů tuto činnost spíše přenechává na matce dítěte. Získané výsledky prezentuje Graf 7.

Graf 7: Zpívání, tanec, muzika, tvoření s dětmi

Zdroj: vlastní tvorba

Celkem 45,2 % respondentů se svými dětmi občas navštěvuje koncerty, divadlo, kino, dětské herny či s nimi chodí na výlety apod. Dalších 16,1 % respondentů s nimi na tyto akce chodí často a 29 % respondentů jen zřídka. V případě otevřené odpovědi respondenti zmiňovali, že na tyto akce se svými dětmi nechodí, jelikož na to nemají čas. Další hovořili o tom, že chodí se svým dítětem každý týden do ZOO a objevila se taktéž odpověď, že tyto činnosti respondent přenechává spíše na matce, jelikož řada akcí probíhá v době, kdy je respondent v práci apod.

Respondenti byli dotazováni dále na to, zda slaví a obdarovávají se navzájem. Ze získaných odpovědí vyplývá, že 100 % respondentů se svými dětmi slaví a obdarovává je.

Na otázku, zda s respondenty jejich dítě spí v ložnici či, zda s ním respondenti spí v jeho pokoji, celkem 36,7 % respondentů uvedlo, že dítě s nimi spí vždy, když chce. Dalších 20 % respondentů zmínilo, že jejich dítě s nimi sice usíná, ale na noc jej přenáší poté do jeho pokoje. Naopak 16,7 % respondentů uvedlo, že jejich dítě s nimi nespí, a že dbají na to, aby dítě usínalo a spalo ve svém vlastním pokoji. V případě otevřené odpovědi respondenti zmiňovali, že se spíše snaží o to, aby jejich dítě spalo ve svém pokoji, avšak výjimečně mu dovolí, aby s nimi usnulo, a poté jej přenesou

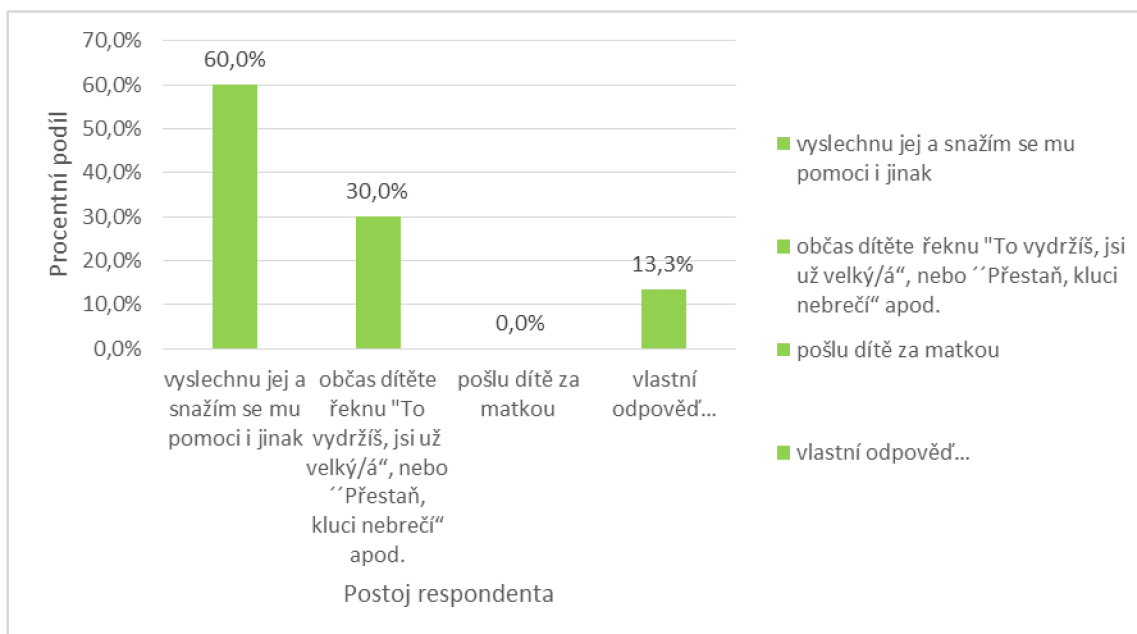
do jeho pokoje. Další hovořili např. o tom, že dítě spí ve svém pokoji, ale když je nějaký problém (bouřka či dítěti není dobře), může za nimi přijít. U řady respondentů jejich dítě s nimi spí neustále v jedné posteli či spíše se staršími sourozenci v pokoji a někdy za nimi do ložnice v noci přijde a může s nimi v ložnici zůstat apod.

V rámci další otázky měli respondenti rozdělit energii mezi partnerku, sebe a dítě. Celkem 41,4 % respondentů dává nejvíce své energii dítěti, poté partnerce (30,5 %) a sobě (28,1 %).

3.2.7 Potřeba respektu a pozornosti

V rámci dotazníkového šetření byla pozornost zaměřena taktéž na potřebu respektu a pozornosti. Respondenti tak byli dotazováni na to, jak se svým dítětem komunikují. Celkem 83,3 % respondentů uvedlo, že se svým dítětem komunikují jako s někým, kdo je pro ně důležitý. Dalších 23,3 % uvedlo, že svému dítěti občas skáčou do řeči a nenechají jej tudíž ani jeho sdělení dokončit. Žádný z respondentů neuvedl, že by se svým dítětem komunikoval jako s někým „malým“ a nebral jej tudíž vážně, což je pozitivní zjištění.

V okamžiku, kdy je dítě negativně rozpoložené, celkem 60 % respondentů jej vyslechne a snaží se svému dítěti pomoci. Dalších 30 % respondentů svému dítěti občas řekne, že to vydrží, jelikož je už velký nebo jej vyzve, ať s tím přestane, protože kluci nebrečí apod. Žádný z respondentů nezmínil, že by své dítě poslal raději za jeho matkou. V případě otevřené odpovědi respondenti zmiňovali to, že se svému dítěti snaží pomoci, obejmou jej, potěší jej, avšak velmi často „přiměřeně“. Další respondent hovořil o tom, že za důležitou charakteristiku vnímá empatii k dítěti, avšak velmi často netrpělivě zakročí. Získané výsledky prezentuje Graf 8.

Graf 8: Negativní rozpoložení dítěte

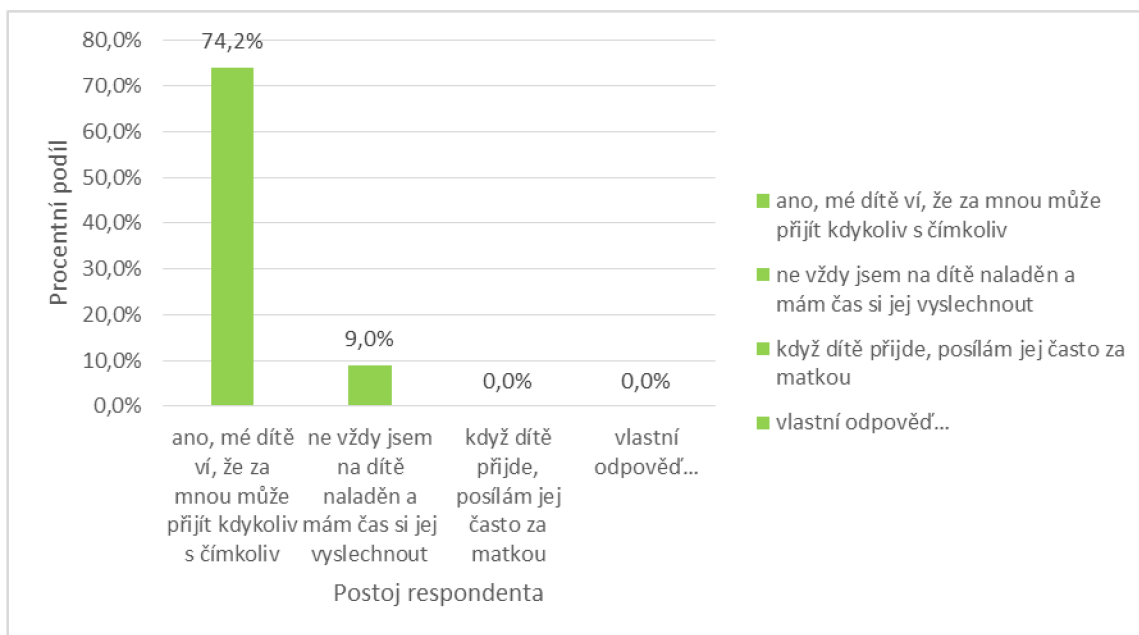
Zdroj: vlastní tvorba

3.2.8 Potřeba bezpečí

Poslední část dotazníkového šetření byla věnována potřebě bezpečí a respondenti byli dotazováni na to, jaká atmosféra panuje v prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. V 80 % je domácnost harmonická. V 10 % respondenti zmiňovali, že jejich domov postrádá dostatek vřelého zájmu a komunikace. Žádný z respondentů nezmínil, že by u nich doma panovala atmosféra nepohody s hádkami a křikem. V případech otevřených odpovědí respondenti zmiňovali, že doma panuje dosti často napjatá atmosféra a naopak jen někdy je klid, jelikož velmi často jsou unavení a jedou doslova „nadoraz“, nemají na nic energii, jsou nevyspalí apod. U některých respondentů panuje tzv. italská domácnost, tedy hádky, křik apod., ale i pochopení, láska a komunikace.

Dále byli respondenti dotazováni na to, zda svému dítěti dávají prostor k tomu, aby se nebálo s nimi o čemkoliv (problém, obava, strach) hovořit. Celkem 74,2 % respondentů uvedlo, že ano, jelikož jejich dítě ví, že za nimi může kdykoliv přijít, a to s čímkoliv. Dalších 29 % respondentů uvedlo, že ne vždy jsou na dítě naladěni a ne vždy mají čas jej plně vyslechnout. Žádný z respondentů nezmínil, že když

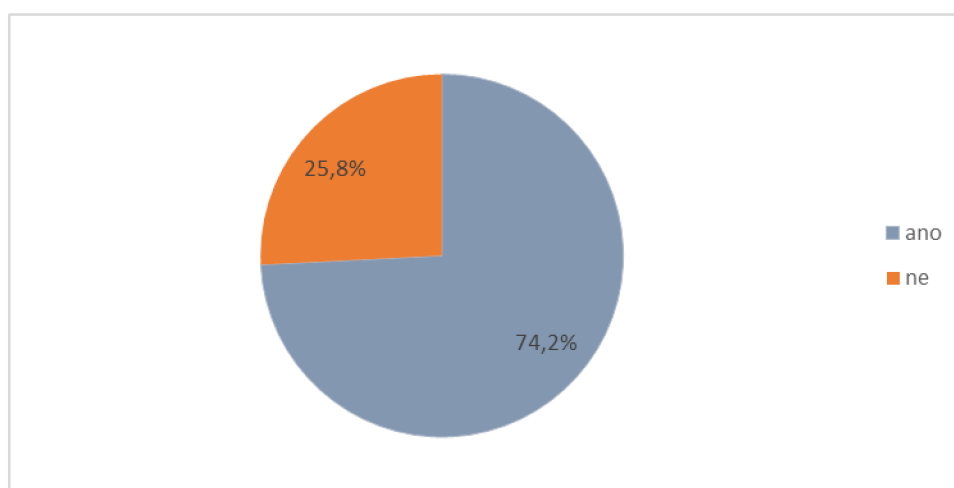
za nimi jejich dítě přijde, pošlou jej za jeho matkou. Získané odpovědi prezentuje Graf 9.

Graf 9: Prostor pro to, aby se dítě nebálo o čemkoliv hovořit

Zdroj: vlastní tvorba

Poslední otázka dotazníkového šetření směřovala na to, zda by respondenti chtěli mít takového otce, jakým otcem jsou nyní oni samotní. Celkem 74,2 % uvedlo, že takového otce, jako jsou oni samotní, by chtěli mít taktéž. Dalších 25,8 % uvedlo, že nikoliv, viz Graf 10.

Graf 10: Mít takového otce, jakým jsou respondenti

Zdroj: vlastní tvorba

3.3 Diskuse

Cílem výzkumné části bylo blíže charakterizovat roli otce v rodině a identifikovat to, jak otcové z úplných rodin dokáží naplnit vývojové potřeby svého dítěte předškolního věku. Dílčím cílem bylo poté zjistit, jaké vývojové potřeby otcové u svých dětí v předškolním věku primárně naplňují.

Hlavní výzkumná otázka zněla:

Jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte předškolního věku?

Na základě vybraného vzorku respondentů bylo zjištěno, že drtivá většina respondentů se na narození svého dítěte těšila, což vede v praxi k tomu, že se dítěti věnují skutečně více, než kdyby dítě vnímali jako jakousi zátěž. S dítětem již v prenatálním věku komunikovali. Respondenti taktéž zmiňovali, že je pro ně důležitý fyzický kontakt s dítětem, přičemž u svého dítěte podporují poznávání nového světa, který se kolem něj nachází, hrají si s ním, své dítě ujišťují o jeho jedinečnosti a dávají dítěti najevo lásku. To vše vychází taktéž z toho, že se na dítě těšili. V tomto případě je možné do určité míry spekulovat nad tím, že kdyby respondent dítě nechtěl, do dotazníku by si s největší pravděpodobností vybral z více dětí to, které bylo již od samého začátku přijaté. Dotazník neměl však za cíl identifikovat, zda bylo při více dětech některé z dětí nechtěné a zda se postoj k dítěti po narození změnil či nikoliv. Je zcela jasné, že otec na své dítě působí taktéž tím, že dítě vnitřně přijme za své. Matějček (2015) uvádí, že pokud je u dítěte naplněna potřeba být chtěné již od samého počátku života, usnadní to dítěti hledání jeho místa v životě, což aktivně přispívá taktéž k rozvoji jeho mozku.

Novák (2013) hovoří o tom, že moderní otec funguje jako živitel, pomocník, vzor, autorita, učitel, ale i jako pomocník, přičemž výčet jeho rolí není nikdy úplný, jeho role postupně roste spolu s jeho úkoly. V současné době není vůbec snadné efektivním způsobem skloubit rodinný a profesní život, což platí jak pro muže, tak pro ženy. Ženy budují svoji kariéru a odmítají žít ve stínu svých mužů. Moderní společnost tak klade obrovský důraz na hodnoty v podobě úspěchu, uznání apod., a proto i otcové musí být flexibilní a vysoce výkonní. Čermáková (2000) uvádí, že po mužích je doslova vyžadováno, aby byli v rámci své práce úspěšnými a dokázali se o svoji rodinu postarat a zabezpečit ji, avšak zároveň se musí taktéž

aktivně zapojit do výchovy svých dětí a plnit jejich potřeby. Biddulph (2013) uvádí, že „rodina vymírá na stres“ – pokud by nebyly tak vysoké nároky, bylo by pro otce naplňování vývojových potřeb dítěte zřejmě mnohem jednodušší.

Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že respondenti se svými dětmi tráví volný čas kdykoliv je to možné – sportují s nimi, chodí s nimi do přírody, aktivně děti zapojují do různých činností, malují si s nimi, zpívají apod. Již méně s nimi navštěvují koncerty, divadlo, kino či dětské herny apod. Pokud jsou děti se svým otcem často v kontaktu, pravděpodobně mnohem lépe přijímají přítomnost cizích lidí ve svém okolí, mnohem lépe reagují na okolní podněty, jsou z pohybového hlediska více rozvinutí a více dle Lamba (2010) experimentují při zkoumání předmětů ze svého okolí. Přítomnost otce ve výchově tak vede k jejich rozvoji. Současná doba klade na otce mnohem vyšší nároky, a to nejenom v práci, ale taktéž v oblasti výchovy. Rodiče tráví dle Biddulpha (1999) stále více času v práci. I přesto se respondenti snaží svým dětem ihned po příchodu z práce domů věnovat. Proto lze konstatovat, že ve velké míře naplňují potřebu společně stráveného času s dítětem, což lze hodnotit pozitivně. To vše má následně pozitivní vliv na rozvoj dítěte. Své dítě chválí, pokud se mu cokoliv podaří, přičemž v okamžiku, kdy se dítěti naopak něco nepodaří, povzbuzují jej apod. V souhrnu lze tudíž konstatovat, že i přesto, že jsou respondenti značně časově vytížení, svým dětem se věnují, projevují náklonost taktéž ke své ženě, protože to má dle jejich názoru značný vliv na dítě. Jejich vytíženost však vede k tomu, že jsou již méně trpěliví v okamžiku, kdy mají dětem odpovídat na vícero otázek jdoucích velmi rychle za sebou, jelikož jsou unavení. V okamžiku, kdy se dítě vzteká či křičí, snaží se jej uklidnit. Dosti často více přemýšlí nad tím, než svému dítěti cokoliv nabídnou.

Z výzkumu taktéž vyplynulo, že respondenti svým dětem projevují lásku, zajímají se to, proč mají strach a z čeho jejich strach pramení, přičemž jim věnují nejenom dostatek pozornosti, ale i respekt, jelikož se svými dětmi hovoří jako s někým, kdo je pro ně velmi důležitý. Takže i komunikace mezi respondentem a jeho dítětem je na velmi dobré úrovni. Své dítě nechávají mnohdy spát v ložnici a věnují dítěti nejvíce energie. Z výzkumu totiž vyplynulo, že dítě před partnerem z hlediska energie upřednostňují. Chování rodiče ovlivňuje zásadním způsobem správný vývoj a formování dítěte. Je jasné, že dítě předškolního věku si žádá velké množství

pozornosti, avšak na druhou stranu není vhodné, aby bylo dítě „středobodem“ světa otce.

Z výzkumu dále vyplynulo, že respondenti mají tendenci být více důrazní, avšak v okamžiku, kdy své dítě poučují, snaží se jej poučovat klidně a vlídně, kdy v potaz berou vždy aktuální situaci. Lze konstatovat, že každá role v rodině má stejný význam, přičemž dle Velly (2014) někteří otcové ponechávají výchovu svých dětí na své manželce, což tento výzkum nepotvrdil, ba naopak – respondenti se snaží výchově a naplňování potřeb svých dětí co nejvíce věnovat. Každé dítě ve svém životě prožívá období, ve kterém je pro něj otec naprosto dokonalým vzorem. Výzkum poukázal na to, že respondenti se snaží být vlídní vůči svým dětem a více dnes používají tzv. soft-skills.

V rámci poslední otázky dotazníkového šetření se měli respondenti zamyslet nad tím, zda by chtěli mít takového otce, jakým jsou oni samotní. Výzkum poukázal na to, že odpovídali kladně. Dle respondentů to byla velmi „tvrdá“ otázka, ale taktéž na druhou stranu velmi dobrá. To poukazuje na fakt, že respondenti jsou s tím, jací jsou otcové pro své děti, zřejmě spokojeni, avšak i zde bylo určité procento respondentů, kteří mají na své výchově a přístupu ke svému dítěti co zlepšovat.

V souhrnu je možné konstatovat, že i dnes je možné, aby rodiny fungovaly správně a soudržně, aby v nich panovala láska, porozumění, bezpečí a pocit jistoty. I dnes existují tudíž otcové, kteří mají skutečný zájem o své děti, věnují jim svůj volný čas a naplňují tak jejich různorodé potřeby, byť někdy dobří otcové nemohou za to, že je ženy k výchově nepustí. Velmi často tak právě ony zapříčiní to, že se rodina rozpadne (Bakalář, Nytrová, Strachota, 2005), což už je ovšem rozsáhlejší problematika. Téma je značně propojené s mnoha jevy a dá se na něj nahlížet tudíž z vícera úhlů pohledu.

3.3.1 Limity výzkumu

Výzkumné šetření mělo zajisté své limity. Prvním limitem je vybraná metoda výběru respondentů, tedy snowball. Díky ní byli do výzkumu vybráni respondenti, kteří si jsou dosti podobní, navzájem se znají apod., což snižuje sociální pestrost. Díky snowball tak může dojít ke zkreslení zkoumané reality. Dalším limitem je fakt, že výzkumu se díky snowball zúčastnili otcové, kteří byli ochotní se do výzkumu

zapojit. Dále je nutné zmínit, že určitým limitem je také dotazník samotný, jelikož byl velmi dlouhý, má jen omezený počet respondentů, a proto není ani fakticky možné získané výsledky zobecnit na celou populaci.

ZÁVĚR

Problematika naplňování vývojových potřeb dítěte předškolního věku je velmi rozsáhlá a dosti zajímavá. Cílem diplomové práce bylo identifikovat, jak otec tyto vývojové potřeby svého předškolního dítěte naplňuje. Text byl rozdělen do několika částí. První část byla teoretická a definovala odborná východiska zkoumané problematiky. Bylo nutné nejdříve objasnit historický přehled o roli a významu otce a poté již byla pozornost zaměřena na naplňování vývojových potřeb dítěte a následkům, které způsobí nenaplnění těchto potřeb. Následovala praktická část, která měla podobu výzkumného šetření (dotazníku), jehož se zúčastnili otcové z úplných rodin, kteří mají alespoň 1 dítě předškolního věku. V závěru byla zmíněna diskuse získaných výsledků.

Výzkum poukázal na to, že respondenti se snaží se svými dětmi trávit co nejvíce času, věnují se jim a snaží se plnit jejich rozmanité vývojové potřeby, a to i přesto, že jsou mnohdy dosti časově vytížení. I přesto, že byl dotazník určen pro otce s dětmi od 3 do 6 let, výzkumník je přesvědčen o tom, že to, aby vztah mezi otcem a jeho dítětem dobře fungoval a otec se tudíž angažoval v naplňování jeho potřeb, je důležité, aby bylo dítě skutečně chtěné, protože z toho následně nový vztah mezi otcem a dítětem vzniká.

Je jasné, že dotazník, který je v rámci výzkumu použit, neumožňuje hlubší vhled do zkoumané problematiky a je nutné jej vnímat pouze jako jakýsi náhled na vztah otce a dítěte a na fungování výchovy a rodinné péče o dítě. Důvody převážné většiny jednotlivých odpovědí a jiná skrytá nastavení otce tento formát detailněji neumožňuje rozvádět. Určitou náhradou přímé komunikace s respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, přičemž nebylo možné se s nimi setkat osobně, byla komunikace prostřednictvím sms zpráv a telefonu, kdy výzkumníkovi někteří respondenti sdělovali ještě své postoje a myšlenky k dítěti a svému jednání.

Celkově se výzkumník přiklání k tomu, že se na vybraném vzorku 31 otců potvrdil trend tzv. moderního angažovaného otce. Z toho plyne lehce povzbudivý závěr, že jsou tady v dnešní době otcové, kteří se snaží být přes všechny nedokonalosti dobrými otci pro své děti, věnují se jim a v co největší míře plní jejich vývojové potřeby. A zároveň jsou taktéž velmi dobrými manželi pro své ženy. Výzkum

by odhalil více souvislostí v okamžiku, kdy by byla ještě provedena triangulace na základě odpovědí matek, z čehož by poté mohl výzkumník vyvodit další závěry. Provést takovouto studii do budoucna by jistě mohlo být přínosné. Problematika naplňování vývojových potřeb dítěte je ovšem mnohem širší a tento formát ji nedovoluje zkoumat hlouběji a případně z více úhlů pohledu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.
2. PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5232-7.
3. BADINTEROVÁ, Élisabeth. *XY: o mužské identitě*. Praha: Paseka, 2005. Souvislosti (Paseka). ISBN 80-7185-727-0.
4. BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
5. BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem)*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
6. BAKALÁŘ, Eduard, Olga NYTROVÁ a Václav STRACHOTA. *O čem sní muži: aneb jak to vidí otcové*. Alfa, 2005. ISBN 80-8651-24-9.
7. BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy dívek*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0474-9.
8. BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-334-X
9. BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0063-5.
10. BRTNÍKOVÁ, Marta. *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Praha: Horizont, 1991. ISBN 40-003-91.

11. BUSS, David. *Evolutionary Psychology: The New Science of the Mind*. Fifth edition. USA: Routledge, Taylor & Francis, 2016. ISBN 978-0-205-99212-6.
12. CAMPBELL, Ross. *Potřebuji tvou lásku*. Praha: Návrat, 1992. ISBN 80-85495-11-2.
13. CANFIELD, Ken. *The 7 Secrets of Effective Fathers: Becoming the Father Your Children Need*. USA: Tyndale House Publishers, 2001. ISBN 978-0-8423-5918-4.
14. ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.
15. FAMÍLIA. *Ako budovať vzťah medzi otcom a deťmi*. Família. 2010, ročník XXVI, 1, s. 10-12.
16. FROMM, Erich. *Mýtus, sen a rituál*. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3.
17. GABRIEL, Václav. *Výchova rodinná*. Praha: Libuše, 1896.
18. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
19. GILBERT, Guy. *O dětech a výchově*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-609-4.
20. CHAPMAN, Gary D. a Ross CAMPBELL. *Děti a pět jazyků lásky: naučte se hovořit jazykem lásky svých dětí*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-072-1.
21. CHORVÁT, Ivan. *Muž - otec v súčasnej rodine*. Bratia Sabovci, s.r.o., Zvolen: Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 1999. ISBN 80-8055-271-1.

22. JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.
23. KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. Vyd. 4. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-091-0.
24. KRISHNANANDA a Gitte DEMANT TROBE. *Jak vzniká důvěra: naučit se věřit sobě i druhým*. Praha: Maitrea, 2011. ISBN 978-80-87249-17-8.
25. LAMB, Michael E. a Catherine S. TAMIS - LEMONDA. *The Role of the Father in Child Development* [online]. Páté vydání. 2010 [cit. 2017-01-03]. ISBN 978-0-470-40549-9.
Dostupnéz:https://www.researchgate.net/publication/31670039_The_Role_of_the_Father_in_Child_Development_M_R_Lamb
26. MACDONALD, Gordon. *Být dobrým tátou: To nejmenší, co můžete udělat pro své milované děti*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-051-9.
27. MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93.
28. MATEJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. 7.vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.
29. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
30. NAVRÁTILOVÁ, Jitka. *Potřebujeme dnes ještě otce - Otce?*. Immaculata. 2013, XXII(129), 33. ISSN 1210-5732.
31. NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4498-8.

32. PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje: výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.
33. PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
34. PORTÍKOVÁ, Anna a Tamara ŠKOVŘANKOVÁ. *Týrané, zneužívané a zanedbávané děti*. Prešov: Pedagogická univerzita v Prešově, 2009. ISBN 978-80-8068-970-4.
35. RADIMSKÁ, Radka. "Mateřství, otcovství a moc." *Gender, rovné příležitosti*, výzkum 3 (4): 1-3. 2002. ISSN 1213-0028.
36. RAUS, Pavel. *Sborník konference Zdravé rodičovství. Brno, 2005*. Brno: Centrum naděje a pomoci.
37. SANDFORD, John a Paula. *Vnútorne uzdravenie a rodina*. Bratislava: DaK GRAFIK PRINT, 1992. ISBN 80-85744-00-7.
38. SEDLÁČEK, Juraj. *Otcovstvo: Problém alebo výzva?*. Don Bosco, 2010. ISBN 9788080741303.
39. SEDLÁČEK, Lukáš a Kateřina PLESKOVÁ, ed. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1.
40. SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?* Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-85495-41-4.
41. SCHAFFER, H.R. a Peggy E. EMERSON. *The Development of Social Attachment in Infancy: Monographs of the Society for Research in Child Development*. 1964.
42. SIKOROVÁ, Lucie. *Dětská sestra v primární a komunitní péči*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3592-4.
43. SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

44. SNAREY, John. *How Fathers Care for the Next Generation: A Four-Decade Study*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 1993. ISBN 9780674365995.
45. SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd.1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.
46. VALDROVÁ, Jana. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
47. VELLA, Elias. *Výstup na horu manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014. Familia. ISBN 978-80-7195-736-2.
48. WARSHAK, Richard. *Porozvodové jedy*. Triton, 2003. ISBN 80-7254-439-X.
49. ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: DOTAZNÍK	72
---------------------------	----

Příloha 1: DOTAZNÍK

Vážení,

jmenuji se Marie Sabina Lamačová a právě dokončuji studium Předškolní a mimoškolní pedagogiky na Univerzitě Hradec Králové. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který slouží jako podklad pro zpracování diplomové práce na téma „Jak otec naplňuje vývojové potřeby dítěte předškolního věku“. Dotazník je určen otcům, kteří žijí v úplné rodině a jedno dítě (z dětí) je ve věku 3 – 6 let. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi cenné, budou vyhodnoceny anonymně a použity pouze v této diplomové práci. Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

Máte-li více dětí v tomto věkovém rozmezí, zaměřte se v dotazníku, prosím, jen na jedno z nich.

U většiny otázek si můžete vybrat ze tří odpovědí. Pokud Vám některá z nich nebude vyhovovat, pak svoji odpověď, prosím, dopište do kolonky d)

Možná jsou tyto otázky pro Vás nezvyklé, ale pokuste se na ně, prosím, odpovídat co nejupřímněji.

POTŘEBA „BÝT CHTĚNÉ A VÍTANÉ“

1. Jak jste prožíval zprávu, že se Vám narodí dítě?

- a) velmi mě to potěšilo
- b) byl jsem v rozpacích
- c) vyvolalo to ve mně silné negativní emoce
- d)

2. Jak moc jste se těšil na narození svého dítěte?

Zvolte od 1 – 10 (min. – max.)

.....

3. Komunikoval jste s ním v období jeho prenatálního vývoje (mluvil s ním, hladil přes břicho matky...)?

- a) ano, bylo pro mě důležité, aby mě dítě slyšelo a vědělo o mně
- b) bylo pro mě těžké s dítětem (v tomto stádiu) komunikovat
- c) ne, vůbec
- d)

POTŘEBA FYZICKÉHO KONTAKTU

4. Případá Vám, že Vaše dítěte od Vás dostává dostatek fyzického kontaktu – chování, tulení, mazlení, objímání apod.?

- a) ano, často
- b) zřídka
- c) přenechávám matce
- d)

5. Myslíte si, že Vaše dítě fyzický kontakt potřebuje?

- a) ano, jsem o tom zcela přesvědčen
- b) nemyslím si, že ho nějak zásadně potřebuje
- c) vždy záleží na konkrétní situaci
- d)

POTŘEBA ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACÍ A DOVEDNOSTÍ

6. Do jaké míry cíleně přemýšlíte o dítěti, než mu něco nabídnete (činnost, věc, ...)

Zvolte od 1 – 10 (min. – max.)

.....

7. Jak podporujete dítě v poznávání nového (světa, hraček, lidí, apod.)?

- a) dítě zahrnuji mnoha podněty
- b) nechávám dítě, aby si samo vybralo
- c) v rozvoji dítěte se příliš neangažuji
- d)

8. Jaké upřednostňujete hry pro dítě?

- a) volné
- b) tvořivé a kreativní
- c) hry s pravidly
- d)

9. Jak jste mluvil mimo školní prostředí o pedagogovi (ve školce) před dítětem?

- a) uctivě
- b) neutrálně
- c) upozorňoval jsem na jeho chyby
- d)

POTŘEBA VERBÁLNÍ OPORY

10. Ujišťujete dítě o Vaší bezpodmínečné lásce k němu? Říkáte mu: "Mám tě rád"?

- a) ano
- b) občas
- c) ne
- d)

11. Ujišťujete jej o jeho jedinečnosti?

- a) ano, chci, aby vědělo, že je zcela jedinečné
- b) v tak mladém věku to ještě není třeba, až později
- c) není to důležité
- d)

12. Co děláte, když je dítě nemocné?

- a) trávím s ním hodně času
- b) s dítětem komunikuji málo
- c) občas se přijdu manželky zeptat, jestli je mu už lépe
- d)

13. Když se dítěti něco podaří...

- a) pochválím ho
- b) ihned připomenu, aby se mu to povedlo tak dobře i příště
- c) jen mlčky přihlížím
- d)

14. Jak se zachováte, když se mu něco nedaří?
- a) vedu ho, jak to má udělat lépe a povzbuzuji ho, ať to zkusí dál
 - b) poukážu na to, jak to jde jiným dětem
 - c) sám se neumím motivovat, proto mi to nejde ani u dítěte
 - d)
15. Jak reagujete, když se bojí?
- a) povzbuzuji ho, aby nemělo strach z neznámého
 - b) nechám ho se bát, ať strach pozná a ví, co je způsobuje
 - c) přenechávám matce
 - d)
16. Jak poučujete své dítě?
- a) chápu, že je dítě malé, proto jej poučuji co nejvíce vlídně a přiměřeně situaci
 - b) moc to neumím, občas bouchnu – ale snažím se
 - c) poučení musí být výstižné a především rázné
 - d)
17. Jste trpělivý při odpovídání na dotazy, zvláště, když je jich větší množství a jdou rychle za sebou?
- a) ano
 - b) jak kdy
 - c) ne, na to opravdu nemám kapacitu
 - d)
18. Jak jste se zachoval, když dítě začalo křičet/vztekat se?
- a) snažil jsem se jej uklidnit (vzal do náručí, mluvil klidným hlasem...)
 - b) okřikl jsem ho, ať se uklidní
 - c) předal jsem dítě matce, ať si s ním poradí
 - d)

POTŘEBA VZÁJEMNÉ LÁSKY RODIČŮ

19. Je dítě svědkem toho, že máte svou ženu rád?

- a) ano, projevuji jí náklonnost úsměvem, políbením, doteky,...
- b) před dítětem se nijak neprojevuji
- c) ne, dost se hádáme
- d)

20. Myslíte si, že to, zda dítě vidí u rodičů lásku, ovlivňuje zásadně jeho vývoj?

- a) ano, o tom jsem přesvědčen
- b) nemyslím si to, že to zásadně ovlivňuje
- c) nikdy jsem nad tím nepřemýšlel
- d)

POTŘEBA SPOLEČNÉHO TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

21. Povídáte si?

- a) ano, kdykoliv je to možné
- b) příležitostně
- c) vůbec
- d)

22. Sportujete s dítětem?

- a) ano, kdykoliv je to možné
- b) příležitostně
- c) vůbec
- d)

23. Když pracujete, může Vám vaše dítě pomáhat?

- a) ano, dítě zapojuju do všeho, kdykoliv je to možné
- b) příležitostně
- c) ne, nechávám dítě, aby si hrálo (na zařazení do manuálních prací má času dost)
- d)

24. Chodíte s dítětem do přírody?

- a) často
- b) příležitostně
- c) vůbec
- d)

25. Čtete si, zpíváte, malujete, muzicírujete, tancujete, tvoříte?

- a) často
- b) občas
- c) tyto kreativní aktivity přenechávám matce
- d)

26. Chodíte s dítětem na koncerty, do divadla, kina, dětských heren, na výlety, na akce pro děti (pohádkový les, lampionový průvod atd.)?

- a) často
- b) občas
- c) velmi zřídka
- d)

27. Slavíte a obdarováváte se?

- a) ano, slavíme (narozneniny, svátky, Velikonoce, Vánoce apod.) a obdarováváme se (jednou za čas, např. za nějaký úspěch apod.)
- b) slavíme pouze narozneniny
- c) ani já a ani žena nejsme zvyklí cokoliv slavit, proto takto vedeme i dítě
- d)

28. Spí s Vámi někdy dítě v ložnici nebo Vy s ním v jeho pokoji?

- a) dítě s námi spí vždy, když chce
- b) dítě s námi usíná, ale na noc jej přenášíme do svého pokoje
- c) ne, dbám na to, aby dítě usínalo a spalo ve svém pokoji
- d)

29. Na kolik procent rozdělujete energii mezi partnerku, sebe a dítě/děti?

- partnerka %
- já %
- dítě/děti %

POTŘEBA RESPEKTU A POZORNOSTI

30. Jak komunikujete se svým dítětem?

- a) jako s někým, kdo je pro mě moc důležitý
- b) občas mu skáču do řeči a nenechám ho sdělení dokončit
- c) jako s malým, neberu ho moc vážně
- d)

31. Jak reagujete, když je dítě negativně rozpoložené:

- a) vyslechnu ho a snažím se mu i jinak pomoci
- b) občas dítěti řeknu: "To vydržíš, jsi už velký/á", nebo "Přestaň, kluci nebrečí"
apod.
- c) pošlu dítě za matkou
- d)

POTŘEBA BEZPEČÍ

32. Jaká je atmosféra v prostředí, ve kterém Vaše dítě vyrůstá?

- a) máme harmonickou domácnost
- b) náš domov postrádá dostatek vřelého zájmu a komunikace
- c) atmosféra nepohody s hádkami a křikem
- d)

33. Dáváte dítěti prostor k tomu, aby se nebálo s Vámi kdykoliv začít mluvit o jakémkoliv problému, strachu či obavě?

- a) ano, mé dítě ví, že za mnou může přijít kdykoliv s čímkoliv
- b) ne vždy jsem na dítě naladěná a mám čas si jej vyslechnout
- c) když dítě přijde, posílám jej často za matkou
- d)

ZÁVĚREČNÁ OTÁZKA

34. Chtěl byste mít takového otce, jakým jste nyní Vy sám?

- a) ano
- b) ne

Děkuji za Váš čas a za Vaši účast v dotazníkovém šetření.